

ÚŘAD NEJVYŠŠÍHO LOVČÍHO ZA LEOPOLDA KINSKÉHO (1751–1760)

Romana MARTÍNKOVÁ

Aleš VALENTA

Veronika VILIMOVSKÁ

Do svého soupisu nejvyšších zemských úředníků a místodržících mezi lety 1577–1749 zařadil František Roubík na předposlední místo – mezi nejvyššího kancléře a mimořádné místodržící – nejvyššího lovčího s poznámkou, že byl počítán „spíše mezi dědičné dvorské hodnosti“.¹⁾ Úřad lovčího přetrval jako jediný ze starých dvorských úřadů až do 18. století.²⁾ Stalo se tak proto, že na rozdíl od maršálka, stolníka či číšníka, hodností s převážně ceremoniálním obsahem, měl věcnou náplň, jež byla nezávislá na vnitřních proměnách či pohybu dvora. Naopak téměř permanentní nepřítomnost krále v českých zemích po Bílé hoře kladla na bedra lovčího více povinností než dříve. V první polovině 18. století se musel kromě myslivosti zabývat ve větší míře stavem lesů v komorních lesích a v éře Leopolda Kinského přibyl léta opomíjený či zastíraný sociálně-ekonomický problém v podobě velkých škod, které přemnožená zvěř páchala na hospodářství královských poddaných. Záměrem autorů této studie je v celistvosti postihnout působnost nejvyššího lovčího a charakter jeho úřadu v polovině 18. století, kdy dochází k zásadnímu obratu v hospodaření v komorních lesích, o němž vypovídá především lesní řád pro Království české z roku 1754.

Problematika úřadu nejvyššího lovčího je dosud nezpracovaná. Větší pozornost mu věnovali výlučně historikové lesnictví, zejména Jan Evangelista Chadt, Josef Kazimour a Josef Nožička.³⁾ Několik poznámek k éře

1) ROUBÍK, František: *Místodržitelství v Čechách v l. 1577–1749*. Sborník archivních prací (dále SAP) 17, 1967, s. 587.

2) JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha 2005, s. 123–124.

3) CHADT, Jan Evangelista: *Dějiny lesů a lesnictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Písek 1913; KAZIMOUR, Josef: *Státní péče o lesy v Čechách*

Leopolda Kinského přičinil Josef Tlapák ve stati, zabývající se dějinami lesů na Pardubicku ve druhé polovině 18. století.⁴⁾ Ze správního hlediska je nejvyšší lovčí několikrát připomenut ve známém souhrnném díle o dějinách správy v českých zemích.⁵⁾ Víceméně okrajově se této tematiky dotkli historikové, zabývající se dějinami české komory či komorního velkostatku, tedy institucí, s nimiž musel lovčí poměrně těsně kooperovat.⁶⁾ Poslední okruh příspěvků, kde můžeme narazit na zmínku o nejvyšším lovčím, jsou regionální práce mapující historii měst či panství, tvořících kdysi rozsáhlý celek držav českého krále.⁷⁾ Zvláštní kapitolu pak tvoří několik článků z meziválečného pardubického časopisu *Východočeský republikán*, zabývajících se myslivostí na Pardubicku před polovinou 18. století.⁸⁾ Pramenů k historii lovčího úřadu v (první) polovině 18. století není málo. Nacházejí se jak v NA Praha, tak v oblastních archivech, jak v archivech velkostatků, tak i v rodinných archivech šlechtických. Pro účely tohoto

v letech 1754–1852. část I – do válek napoleonských. Praha 1933; NOŽIČKA, Josef: *Přehled vývoje našich lesů.* Praha 1957. Zatímco prvně jmenovaná práce je sice obdivuhodným, ale nesoustavným a nepřehledným nahromaděním obrovského množství informací nejen historického charakteru, druhé dvě představují seriózní pramenné studie. Možno připomenout ještě přehledný článek Gustava NOVOTNÉHO, Významné výročí lesního řádu pro Čechy z roku 1754. *Lesnictví-Forestry*, 41, 1995, č. 6, s. 300–303.

4) TLAPÁK, Josef: *Kapitola z dějin lesů na Pardubicku v druhé polovině 18. století.* Zprávy Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti (VÚLHM) Zbraslav-Strnady, 7, 1961, č. 2, s. 29–35. Z hlediska lesnické terminologie nám nemálo pomohl také cenný příspěvek Karla HORÁKA, *Lesní hospodářství na panství opočenském do 18. století.* *Orlické hory a Podorlicko* 2, 1969, s. 22–44.

5) JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost.* Praha 2005.

6) PEŠÁK, Václav: *Hospodářství a správa komorních panství v Čechách za Maxmiliána II.* *Časopis pro dějiny venkova* XVI, 1929; MAUR, Eduard: *Český komorní velkostatek v 17. století.* Příspěvek k otázce „druhého nevolnictví“ v českých zemích. Praha 1976.

7) Patří k nim např. PRÁŠEK, J. V.: *Brandejs nad Labem: město, panství i okres.* Brandejs nad Labem 1908; ROSŮLEK, F. K.: *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko III.* Pardubice 1909; ŠMILAUEROVÁ, E.: *Poděbrady v proměnách staletí, díl 1.* Praha 2001; DOLEŽAL, L.: *Povšechný popis bývalého panství, nyní velkostatku poděbradského.* Poděbrady 1891; KHUN, Karel: *Dějiny a kulturní obraz města Chlumce nad Cidlinou.* Chlumec nad C. 1932; HONC, Jaroslav: *Organizace velkostatku Chlumec nad Cidlinou a poddanské poměry na panství chlumeckém v letech 1547–1611.* *ČNM–řada historická*, 169, 2000, č. 1–2, s. 21–38.

8) Jejich přehled srov. SOA Zámorsk, inventář Velkostatku Pardubice, s. XXIV ad.

člátku byl vytěžen především materiál, uložený v RA Kinských Chlumeč nad Cidlinou a ve fondu České dvorské komory v NA Praha.⁹⁾

Lovčí (později nejvyšší lovčí) jako správce knížecích a pak královských lesů se zformoval ve středověku jako dvorská dědičná hodnost. Ve 12. století šlo již o stálý úřad (*venator summus*) s rozsáhlou působností, k níž patřil především dohled nad královskými a klášterními lesními komplexy včetně kontroly hraničních mezníků. Ve 14. století přibyli v komorních lesích hajní či lovci, podléhající spíše jen v teorii nejvyššímu lovčímu. Lesní správa nebyla dosud zcentralizována, takže hajní byli podřízeni příslušnému královskému purkrabímu.¹⁰⁾ Za Karla IV. se objevují – v návrhu zákoníku *Maiestas Karolina* – první opatření na ochranu lesů, hrozící lovčím a hajným přísnými fyzickými tresty, pokud by se podíleli na nepovoleném kácení dříví.¹¹⁾ Panovník si ve smyslu lesního regálu nárokoval právo na výhradní užívání lesů, takže veškerým činnostem, odehrávajícím se v tomto prostředí, muselo předcházet zvláštní královské svolení. Od druhé poloviny 15. století se pozvolna vytvářela celistvější a propracovanější lesní správa, a to v těsné souvislosti s přechodem komorního (i šlechtického) velkostatku k režijnímu hospodaření. V 16. století připadal vrchní dozor nad lesy na většině panství stále ještě hejtmanovi, zatímco lesní personál prováděl vesměs mysliveckou a dozorčí službu nad lesy a účastnil se vyznačování těžby dříví.¹²⁾

Ve všech oborech státní (komorní) správy nastal zásadní obrat směrem k centralizaci za Ferdinanda I. Habsburského. V lesnictví je jeho výrazem jednak pověření nejvyššího lovčího (*Jägermeister*) odborným dozorem na všemi českými královskými panstvími v roce 1555, jednak první závazné písemné pokyny, určené držitelům této funkce. V roce 1599 publikovaná instrukce pro tehdejší nejvyššího lovčího Jana z Vřesovic potvrdila dosavadní trend, kladoucí na první místo zájem císařské myslivosti.¹³⁾ Jako červená nit se vine jejím textem snaha ochránit lovnou zvěř před člově-

9) Soubor korespondence s úřadem nejvyššího lovčího se nachází ve fondu Vs Brandýs nad Labem (SOA Praha), ale většinou se jedná o období Leopoldova nástupce ve funkci lovčího Josefa Jana Maxmiliána Kinského. Několik dokumentů k činnosti Leopoldova předchůdce Františka Karla Clary-Aldringena jsme objevili v SOA Litoměřice, pob. Děčín, RA Clary-Aldringen. Další materiál, patrně asi především pro období lovčího Claryho, je k dispozici ve fondu Stará manipulace v Národním archivu, sign. J 19.

10) JANÁK, J. – HLEDÍKOVÁ, Z. – DOBEŠ, J.: *Dějiny*, s. 57.

11) NOŽIČKA, J.: *Přehled*, s. 35.

12) TAMTÉŽ, s. 47.

13) Instrukci in extenso otiskl CHADT, J. E.: *Dějiny lesů*, s. 725–738.

kem i jinými, tj. škodnými zvířaty. Poddaní měli přístup do královských lesů podstatně omezen. Směli do něj vstoupit pouze jako nadháněči při panských honech, nebo když jím procházeli za prací anebo se vydali – na základě vrchnostenského poručení a této instrukce – do lesa vybírat vlčí či liščí doupata. Sbírat houby směli toliko tam, kde se nezdržovala zvěř. Ale i chování lesního personálu bylo instrukcí přísně reglementováno. Jediný, kdo směl v lese za normálních okolností vystřelit, byl císař a jeho hosté při honech. Žaludy a bukvice se nesměly sbírat, aby divočáci měli přes zimu dostatek potravy. Mladé bukové a dubové dřevo se mělo přenechat k pastvě zvěři. Nejvyšší lovčí měl toto vše s pomocí svých podřízených kontrolovat. Ze své činnosti se zodpovídal výhradně císaři.

Téměř úplně shodnou strukturu i obsah má instrukce pro nejvyššího lovčího Františka Viléma Popela z Lobkovic z roku 1651.¹⁴⁾ Priorita myslivosti trvá tedy dál, třebaže ve druhé polovině 17. století vládnoucí Leopold I. nepatřil na rozdíl od mnoha svých předků či potomků k vášnivým lovcům. Nezměnil se ani příliš územní rozsah, který měl nejvyšší lovčí na starosti. Tak jako na konci 16. století zůstávala jádrem komorního majetku dominia v Polabí, a sice Brandýs nad Labem, Kolín, Poděbrady a Pardubice, doplněná kromě jiného o dvě panství, která připadla koruně po konfiskaci majetku Jiřího Lobkovic v roce 1594 a z nichž prvně jmenované si jako loviště oblíbil již Václav IV. – Točnick a Zbiroh. V 17. století se úřad nejvyššího lovčího ocitl čtyřikrát v rukou příslušníka bílinské větve rodu Lobkoviců.¹⁵⁾ V roce 1680, za Ferdinanda Viléma Popela z Lobkovic (1647–1708), zřídil císař Leopold I. funkci sekretáře nejvyššího lovčího, jehož agenda se patrně rozrostla natolik, že ji sám nemohl zvládnout.¹⁶⁾ Dosavadní nejasnosti kolem data převzetí funkce lovčího hrabětem Cla-

14) NA Praha, Nová manipulace, sign. J 3/1. Z úvodu instrukce se zdá, že byla vydána k Lobkovicovu nastoupení do funkce, zatímco Fr. ROUBÍK (*Místodržitelství*, s. 587) uvádí, že Lobkovic působil v této funkci od roku 1647 (stejně jako František PALACKÝ, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*. Dílo Františka Palackého, díl I. Praha 1941, s. 325 ad.). Roubík navíc mylně uvádí Lobkovicovo křestní jméno „Ferdinand“ místo František.

15) Tato skutečnost mohla znamenat jisté „oživení“ původní dědičnosti úřadu nejvyššího lovčího. Bílinská větev Lobkoviců, držící mj. panství Jezeří, se nemohla rovnat co do prestiže a významu knížecí větvi. Zdá se, že pro všechny čtyři lobkovicke nejvyšší lovčí byl tento úřad vyvrcholením jejich kariéry. Srov. MYŠKOVÁ, Marie – MAREŠ, Petr – KASÍK, Stanislav: *Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu*. České Budějovice 2002, s. 93, 98, 100, 102.

16) Srov. SOA Litoměřice, pob. Děčín, RA Clary-Aldringen, kart. 80, inv. č. 205. Z těchže materiálů vyplývá, že později došlo ke sporům mezi lovcím a českou komorou kvůli placení sekretáře.

ry-Aldringenem po posledním z Lobkoviců, Oldřichu Felixovi Popelovi (1650–1722), zahynuvším způsobem hodným lovčího, totiž pod padajícím dubem, odstranily archiválie z rodinného archivu Clary-Aldringen.¹⁷⁾

František Karel Clary-Aldringen (1675–1751), majitel severočeského panství Teplice, působil v této funkci až do své smrti. Zpráv o jeho činnosti se mnoho nedochovalo. V roce 1733 požádal vzhledem ke svému pokročilému stáří o uvolnění z úřadu, což bylo nakonec vyřešeno tím, že mu byl dán k ruce jeho syn Jan Antonín jako adjunkt. Hrabě Clary-Aldringen zastával úřad lovčího v době, kdy stát začíná zintenzivňovat dohled nad lesním hospodářstvím.¹⁸⁾ Připravoval se již pozvolna obrát od myslivosti k prioritě hospodářství a lesnictví na komorních panstvích, který se ale dovršil až za jeho nástupce, Leopolda Kinského, jemuž se cesta k titulu nejvyššího lovčího otevřela v důsledku válek o dědictví slezské. Po smrti hraběte Jana Antonína bylo nutno jmenovat nového adjunkta zestárlého a nemohoucího lovčího Františka Karla Clary-Aldringena. Podle starších slibů, které hrabě František Karel od císaře dostal, se měl stát adjunktem a čekatelem na funkci lovčího další z jeho synů, patrně František Václav (1706–1788). Protože ale ten se za slezských válek zkompromitoval podporou bavorského krále Karla Albrechta, rozhodla se Marie Terezie (zřejmě někdy v letech 1742–1743) udělit čekatelství spolu s titulem zástupce lovčího (Vicejägermeister) Leopoldu Kinskému (1713–1760).¹⁹⁾ Starý hrabě Clary-Aldringen si nadále podržel „Character, Honorificum i Utile“ vyplývající z úřadu nejvyššího lovčího Království českého, ale „Amts-Activitaet cum Spe Succedendi“ přešly na hraběte Kinského.²⁰⁾ V praxi to znamenalo, že od skončení slezských válek leželo břímě úřadu plně na Leopoldu Kinském. Za jeho jmenováním zástupcem nejvyššího

17) Fr. Palacký a po něm Roubík váhali v případě smrti Lobkovic mezi roky 1712 a 1722 a navíc mylně uvádějí, že Clary působil v této funkci v letech 1727–1732. O nastoupení Fr. Karla Claryho do funkce lovčího v roce 1722 svědčí jeho žádosti, uložené v RA Clary-Aldringen, kart. 80, inv. č. 205. K datu Lobkovicovy smrti srov. MYŠKOVÁ, Marie – MAREŠ, Petr – KASÍK, Stanislav: *Lobkowiczové*, s. 102.

18) Srov. NOŽIČKA, Josef: *Přehled*, s. 138.

19) S tímto tvrzením je poněkud v rozporu zpráva (brandýského?) lesmistra Rausenbacha z července 1741 o stavu brandýských lesů, adresovaná Kinskému! Srov. TAMTÉŽ, s. 155.

20) Národní archiv, Ústřední zemědělsko lesnický archiv, kart. 27, inv. č. 183. Nedatovaná nota o této záležitosti, zaznamenaná ve sbírce Bohemika Kinského, neobsahuje křestní jméno hraběte Claryho-Aldringena, jenž se měl prohřešit proti věrnosti Habsburkům. Ze tří synů Františka Karla Claryho ho však přežil pouze František Václav.

lovčího tušíme vliv mocných Leopoldových strýců Filipa Kinského a Štěpána Kinského, z nichž první byl tehdy nejvyšším dvorským kancléřem a druhý nejvyšším zemským hofmistrem a zároveň nejvyšším zemským maršálkem.²¹⁾ Jistou roli patrně sehrála i rodová tradice, neboť funkci lovčího zastávali dva Leopoldovi předkové,²²⁾ jakož i význam, který měla myslivost na chlumeckém panství Leopolda Kinského.²³⁾

František Karel Clary-Aldringen zemřel počátkem roku 1751. Dne 13. března byl vydán dvorský dekret, jímž byl Leopold Kinský – s ohledem na své čekatelství a dosavadní horlivost při výkonu funkce – jmenován nejvyšším lovčím Českého království.²⁴⁾ Plat mu byl vyměřen ve výši výnosu (včetně šenku) královských obor Bubeneč, Hvězda a (patrně) Jelení příkop.²⁵⁾ Za funkci lovčího se platila taxa 600 zl, kterou ale hrabě Kinský kvůli svým vysokým dluhům pravděpodobně nikdy nezaplatil.²⁶⁾ Jako majitel rozlehlého a hojně zalesněného panství Chlumeck nad Cidlinou měl s myslivostí a lesním hospodářstvím bohaté zkušenosti. O významu tohoto odvětví na chlumeckém dominu svědčí rozsáhlá instrukce pro chlumeckého lesmistra z roku 1731.²⁷⁾ O tři roky později, v éře Leopoldova otce Františka Ferdinanda Kinského, byl chlumeckým lesmistrem jmeno-

21) VALENTA, Aleš: *Dějiny rodu Kinských*. České Budějovice 2004, s. 97, 109.

22) Byli to Václav Vchynský v letech 1603–1606 a Vilém Kinský v letech 1611–1628.

23) Chlumeck, ve druhé polovině 16. století majetek královské koruny, náležel k oblíbeným loveckým teritoriím habsburských císařů. Jan Oktavián Kinský, který v roce 1631 získal definitivně panství Chlumeck nad Cidlinou pro svůj rod, musel však postoupit výhradní právo lovu na svém panství císaři Ferdinandovi II. VALENTA, A.: *Dějiny*, s. 62

24) Jako nejvyšší lovčí byl ale již označován v dekretech Františka Lotrinského z roku 1750. Srv. Státní oblastní archiv Zámrsk (dále SOA Zámrsk), Rodinný archiv (dále RA) Kinských Chlumeck nad Cidlinou, kart. 97, inv. č. 2030, např. fol. 2–3.

25) Tamtéž, fol. 8–9. V originále je uvedena jako třetí obora Schloss-Graben, tedy pravděpodobně Jelení příkop. O skutečné výši výnosů z obor nemáme představu. V soukromých účtech Kinského z této doby není po nějakém příjmu za funkci lovčího ani stopa.

26) V říjnu 1751 vyzval předseda královské reprezentace a komory baron Netolický krajského hejtmana bydžovského kraje, aby upozornil Kinského na povinnost zaplatit úřední taxu. Jenže ještě v únoru 1757 Kinského dvorní agent Haymerle žádal úřady o odklad této platby.... SOA Zámrsk, RA Kinských Chlumeck nad Cidlinou, kart. 14, inv. č. 242

27) SOA Zámrsk, RA Kinských Chlumeck nad Cidlinou, kart. 71, inv. č. 1235.

ván vynikající odborník Franz Rang, pozdější tvůrce prvního rakouského lesního řádu z roku 1754.²⁸⁾ Ve funkci nejvyššího lovčího mohl Leopold Kinský využít i některé své negativní zkušenosti, zejména v souvislosti s kolizí hospodářských potřeb poddaných a loveckého zájmu vrchnosti. Roku 1749 vyšetřovala zvláštní komise příčiny berních nedoplatků chlumeckých poddaných, kteří označili za největší příčinu své bídy škody, způsobené jejich polností zvěří, zejména divokými prasaty. Kinský se hájil, že nechal již dříve značnou část zvěře vystřílet, byl nicméně odsouzen k citelnému finančnímu postihu.²⁹⁾

V rámci analýzy činnosti Leopolda Kinského jako nejvyššího lovčího vycházíme z předpokladu, že obecný „legislativní“ rámec poskytovala nadále sto let stará instrukce pro hraběte Viléma Popela z Lobkovic.³⁰⁾ V každodenní praxi se nový nejvyšší lovčí řídil jednak zavedenými zvyklostmi, jednak pokyny svých nadřízených. Ve fondu RA Kinských Chlumeck je uloženo třináct originálů dekretů (reskriptů), vydaných v letech 1750–1755 s jednou výjimkou císařem Františkem Lotrinským a ukládajících příjemci, jak má postupovat často i v překvapivě detailních záležitostech.³¹⁾ Ve fondu České dvorské komory se nachází asi dvacíťka Kinského listů císaři z let 1753–1756, což dosvědčuje častou komunikaci mezi lovčím a panovníkem; císařovy odpovědi či příkazy v podobě reskriptů jsou většinou patrně ztraceny.³²⁾ Část svých rozhodovacích pravomocí v oblasti lesnických záležitostí na komorních panstvích však císař přesunul nejpozději od roku 1753 na svého blízkého poradce barona Toussainta.³³⁾

28) K osobě Rangově se dochovalo hojně materiálu v RA Kinských. Stručně o něm a podrobněji o jeho lesním řádu srov. NOVOTNÝ, Gustav: *Významné výročí*, s. 300–303.

29) VALENTA, A.: *Finanční poměry české šlechty ve druhé polovině 18. století*. Chlumečtí Kinští v letech 1740–1770. Hradec Králové 2006, s. 90–91.

30) Také J. NOŽIČKA ve svém přehledu instrukcí pro lovčí a lesmistry z let 1648–1753 (*Přehled*, s. 116–117) uvádí instrukci z roku 1651 jako poslední, která byla do poloviny 18. století pro nejvyššího lovčího vydána.

31) Pouze dekret z 13. března 1751, oznamující Kinskému povýšení do funkce lovčího, vydala císařovna Marie Terezie. SOA Zámorsk, RA Kinských Chlumeck, kart. 97, inv. č. 2030, fol. 8–9.

32) NA Praha, fond České dvorské komory (dále ČDKM) V, kart. 20. V listu císaři ze dne 10. 2. 1755 Kinský připomíná reskript z 31. 1. téhož roku, který se nachází mezi „dekrety“ v RA Kinských. Pojem „dekret“ užil v této souvislosti autor inventáře RA Kinských.

33) François Joseph Toussaint, císařův krajan a „Haus- und Kassendirektor“, byl jeho nepostradatelným ekonomickým a finančním expertem. Srov.

Hraběti Kinskému možná nebylo po chuti posílat žádosti a prosby pouhému baronovi, ale císařovo rozhodnutí musel pochopitelně respektovat. Opět známe pouze Kinského listy Toussaintovi, jež pocházejí z let 1753–1758. Nejvyšší lovčí se na císařova důvěrníka obracel se všemi typy problémů, které před ním vyvstávaly, zejména ale se stížnostmi na neochotu příslušných hospodářských orgánů komorních panství spolupracovat s loveckým úřadem (Jägerei). Toussaint se stal postupně patrně jakýmsi „filtrem“, stojícím mezi nejvyšším lovčím a císařem, který se zabýval přednostně svými manufakturami, průmyslovými a obchodními projekty.³⁴⁾ Toussaint si postupně přisvojil právo zasahovat do Kinského pravomocí, který se proti tomu nejméně v jednom případě ohradil.³⁵⁾

Písemné doklady o komunikaci mezi hrabětem Leopoldem a jeho nadřízenými prokazují poměrně malé rozkazovací kompetence, jimiž nejvyšší lovčí v polovině 18. století disponoval. Instrukce mu předepisovala velké množství povinností, ale přitom poskytovala jen malý prostor k samostatnému postupu. Relativně nezávisle mohl zasahovat fakticky pouze při trestání přestupků, jichž se dopouštěli zaměstnanci loveckého úřadu včetně nejvýše postavených lesmistrů.³⁶⁾ V případě vážnějšího pochybení mohl lovčí postavit dotyčného mimo službu, ale konečné rozhodnutí o jeho osudu muselo patrně přijít opět z císařových rukou.³⁷⁾ V době pokročilého panovnického absolutismu by nás asi nemělo překvapovat, že personální záležitosti nemá v rukou přednosta zemského úřadu, nýbrž císař. Zcela určitě rozhodoval panovník na návrh lovčího o obsazování tří nejvyšších

MIKOLETZKY, Hanns Leo: *Oesterreich. Das grosse 18. Jahrhundert*. Wien 1967, s. 216, 231.

34) V listě císaři z 2. 7. 1754 žádá Kinský císaře, aby „prostřednictvím barona Toussainta“ vydal příslušný rozkaz. Zprávy Leopolda Kinského císaři a baronu Toussaintovi dále označují pouze příslušným datem; všechny se nacházejí v NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

35) V listě Toussaintovi z 11. 11. 1756 si postěžoval, že Toussaint ve věci odstřelu zvěře na zbirožském panství vydal nařízení přímo tamnímu lesmistrovi, aniž by uvědomil lovčího. Kinský žádá, aby byl o nejvyšších rozhodnutích, zasahujících „in meine ambts Sphaeram“, informován včas a přímo.

36) V roce 1755 např. Kinský potrestal za porušení subordinace zbirožského lesmistra dvěma dny domácího vězení. List císaři z 10. 2. 1755. Pokud jde o pojem „zaměstnanci“, který používáme, neodpovídá tehdejšímu úzu, jenž považoval lesmistra, dvorního myslivce a polesného za „úředníky“ a ostatní za „sloužící“.

37) V roce 1758 zbavil Kinský služby myslivce (forstknechta) Jana Anděla, který se na zbirožském panství dopustil pytláctví. List baronu Toussaintovi z 15. 3. 1758.

funkcí v rámci loveckého úřadu: lesmistra (forstmeister), dvorního myslivce (Hofjäger) a polesného (Gehögbereiter, příp. Bereiter), a to někdy s ohledem na zaměstnance svého vlastního panství Holíč na západním Slovensku.³⁸⁾ Zasahoval však libovolně i do nižších pater lesní komorní správy, kde mohl jinak Kinský postupovat samostatněji.³⁹⁾ Je však pravděpodobné, že panovník valnou většinu návrhů svého lovčího schválil.⁴⁰⁾

Z hlediska finančních nákladů zkoumala personální politiku nejvyššího lovčího bedlivě vídeňská dvorská účetní komora, jejíž úředníci zbystřili pozornost, jakmile se někde objevil nový výdaj.⁴¹⁾ Proto musel Kinský císaři např. podrobně vysvětlovat, proč se v roce 1755 v rámci pardubické „Jägerei“ objevil roční plat 60 zl pro nového bažantníka. Po zrušení obory Podhůra včetně zániku placeného místa jejího strážce (Thierwarther) vyvstal problém, kdo se postará o tamní bažantnici, jež byla součástí obory a kterou chtěl nejvyšší lovčí zachovat, protože podle jeho slov poskytovala vynikající podmínky pro císařskou loveckou kratochvíli. Bývalý pardubický lesmistr von Ottendfeldt – nepochybně s jeho vědomím – proto

38) Z listu Leopolda Kinského císaři z 27. 6. 1756 vyplývá, že císař prosazoval na volné místo poděbradského lesmistra holičského dvorního myslivce.

39) Roku 1755 sděluje nejvyšší lovčí císaři, že v Kladrubech zemřel polesný (Gehögbereiter), kterého provizorně nahradil dosavadním nejstarším zbirožským nadlesním (Oberforst), a prosí o souhlas s tímto řešením. List císaři z 30. dubna 1755. V témže roce císař přikázal Kinskému, aby v čelákovické obore na panství Brandýs usadil polního myslivce (Feldjäger). List Kinského Toussaintovi z 15.3. 1755. V dekretu z 31. 10. 1753 císař vyslovuje souhlas s Kinského návrhem obsadit uvolněná lesmistrovská a „hofjägrovská“ místa a dodává, že posty polesných (Bereiter) a dalších (tedy nižších) zaměstnanců loveckého úřadu mohou být „für diesmal nach deinem besten Gut befund vergeben“. SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 97, inv. č. 2030, fol. 20–21. Existuje ale i přehled translokace „úředníků“ loveckého úřadu, provedený na císařův rozkaz a zahrnující kromě lesmistrů, dvorních myslivců a polesných také nadlesního (Oberforst), dozorce nad potahy (? , Geschiermeister) i bažantníka. NA, ČDKM V, kart. 20.

40) Někdy šlo o komplikovanou záležitost, jako v případě obsazení místa poděbradského lesmistra po smrti Johanna Hoffmana, takže Kinský žádá o audienci, aby mohl císaři poreferovat ústně. Hodlá tak učinit u příležitosti císařovniných narozenin, kdy jí jako „věrný vazal“ musí složit poklonu. List císaři z 16. 4. 1756.

41) Dvorská účtárna si dokonce činila nárok na provádění vizitací v komorních lesích. V nařízeních nejvyššího lovčího k datu 17. 5. 1758 je zaznamenána žádost některého z lesmistrů o poučení, jak si počínat vůči dvěma tímto úřadem vyslaných komisařů, kteří žádají, aby jim ukázal lesy a revíry. Kinský mu ale příliš nepomohl: „Erfordert die Schuldigkeit alles zu thun was das allerhöchste Interessen pretendiret“. NA Praha, ČDKM V, kart. 21.

jmenoval jednoho lesmistrovského adjunkta strážcem bažantnice („bažantníkem“, Fasanjäger) s platem 60 zl. Tím však podle účetní komory porušil Status personalis loveckého úřadu a způsobil mimořádné výdaje, které je nutno zpětně nahradit. Nejvyšší lovčí v listě panovníkovi vychvaluje kvality bažantnice a prosí, aby bylo Ottendfeldtovo rozhodnutí dodatečně schváleno. Připomíná, že se provoz bažantnice vyplácí a že oněch 60 zl lovecký úřad ušetřil pronájmem smrkovické honitby.⁴²⁾ Jindy bylo nutno nechat postavit domek pro nového zaměstnance anebo finančně vypomoci pohořelému. Když dostal Kinský rozkaz k přepravě živých srnců pro císaře do Holíče, musel žádat Toussainta, aby zakročil u hospodářského úřadu, který jediný mohl poskytnout materiál na zhotovení speciálního vozu. Nejvyšší lovčí ale neměl patrně k dispozici žádné disponibilní prostředky (dokonce ani ne dřevo, kterého se každoročně vytěžilo v komorních lesích značné množství), z nichž by pokryl tyto nevelké a přitom často neodkladné výdaje a pak je nechal ve vídeňské dvorské či účetní komoře vyúčtovat. Se všemi těmito požadavky se musel vždy obracet na císaře nebo na barona Toussainta a lze si představit, jak zdoluhavý mohl takový postup být.⁴³⁾ Pokusil se proto prosadit zřízení zvláštní pokladny (Wildpräths-Cassa) při loveckém úřadě, jejíž příjem by pocházel z prodeje zvěřiny a z níž by se financovaly různé drobné výdaje a snad i částečně platy zaměstnanců „Jägerei“. Zavazoval se každý rok odevzdat císařskému důchodu 1 000 dukátů (!), prodat veškerou zvěřinu za patřičnou cenu, jak dosud činily hospodářské úřady komorních panství, a navíc za správnost účtů ručit svým platem. Tento pokus o dosažení aspoň dílčí finanční nezávislosti svého úřadu však nejspíše ztroskotal, neboť byl namířen proti tehdejší centralizační tendenci.⁴⁴⁾

42) Leopold Kinský císaři 30. 4. 1755. V téže věci psal Kinský také 12. 4. 1755 baronu Toussaintovi.

43) V listě baronu Toussaintovi z 15. 3. 1755 navrhuje zřídit příbytek pro nového polního myslivce, o jehož usazení v Čelákovické oboře rozhodl císař. V nedatovaném, ale patrně roku 1754 odeslaném listu císaři „nejponížejší“ prosí, aby mohla být zahájena materiálově již zajištěná stavba vyhořelé myslivny v obci Radovesnice na panství Poděbrady.

44) Žádost o zřízení „Wildpräths-Cassa“ je obsažena v dopise Toussaintovi z 19. 12. 1753. Suma 1 000 dukátů, tj. asi 4 000 zl, kterou Kinský nabídl císaři, prozrazuje, že prodej zvěřiny byla výnosná záležitost. Počátkem listopadu 1756 byla vypracována konsignace zvěře (jelenů, zajíců, koroptví a bažantů), která má být na panstvích Brandýs, Poděbrady, Pardubice a Zbiroh podle rozkazu nejvyššího lovčího do konce příštího masopustu zastřelena. Bylo to celkem 16 300 ks zvěře (z toho 522 jelenů včetně větších kolouchů), jejichž hodnota podle tehdejších cen mohla přesáhnout 18 000 zl. (K cenám zvěře srov. SOA

K základní agendě nejvyššího lovčího patřily rovněž penze. Vzhledem ke značnému počtu lesních zaměstnanců se každý rok vyskytlo několik žádostí o jejich přidělení. Výše penze se odvíjela od pobírané mzdy. Žadatelé byli buď bývalí zaměstnanci sami, nebo vdovy, které po nich zůstaly. Adresáty jejich žádostí se stával nejčastěji nejvyšší lovčí, který je pak postupoval k vyřízení císaři. Výjimečně se žadatel či žadatelka obraceli přímo na císaře, jako např. roku 1758 Dorota, vdova po planknechtovi Janu Konstantinovi.⁴⁵⁾ Ale i v této sféře se posléze začal na úkor Kinského prosazovat císařův rádce Toussaint. Svědčí o tom mj. Toussaintův návrh císaři ze 14. června 1756, informující o třech případech. Zesnulý poděbradský lesmistr Hoffmann po 27 letech služby po sobě zanechal vdovu se čtyřmi nezletilými dětmi zcela bez majetku, která nutně potřebuje penzi. Pisatel připomíná, že vdovám po lesmistrech dosud císař vždy vyměřil ročně 200 zl. O šedesát zl prosí bývalý smrkovický revírník Jan Fontana, rovněž nemajetný a živící ženu a dítě.⁴⁶⁾ Obvyklých 30 zl pak mělo připadnout vdově po pardubickém myslivci Františku Rašínovi z Rýzmburka. Císař neměl námitek a připsal na okraj návrhu „Placet Frantz“.⁴⁷⁾

Častým, leckdy konfliktním partnerem lovčího byla hospodářská správa komorních panství, a to jak generální hospodářský ředitel, jímž se v roce 1751 stal baron Moravec, tak ředitelé či vrchní jednotlivých dominií.⁴⁸⁾ Mezi oběma resorty panovalo zřejmě permanentní napětí, jež se ze strany Kinského projevovalo četnými stížnostmi na neochotu hospodářských úra-

Zámorsk, Vs Chlumeck nad Cidl., kart. 149, inv. č. 5646). Reálné „tržní“ ceny by vzhledem k přetlaku nabídky při dodávce tak velikého množství zvěře ovšem patrně výrazně klesly.

45) SOA Zámorsk, RA Kinských Chlumeck nad C., kart. 100, inv. č. 202, nedatovaná žádost. O Konstantinově smrti informoval okamžitě Kinského brandýský lesmistr Stroh, který se ale nezabýval penzí pro jeho vdovu, ale rychlým zaplněním uprázdnivšího se místa. Tamtéž, list Stroha Kinského z 18. května 1758.

46) Toussaint (v listě císaři ze 14. června 1756) se přimlouvá za udělení penze Fontanovi, který si ji za své věrné služby zaslouží. Není si ale jist, zda ji vyměřit od dne vyřazení dotyčného ze služby, nebo až od prvního ledna 1756.

47) Leopold Kinský, ve snaze posílit své finanční kompetence, navrhl roku 1755, že úřad nejvyššího lovčího převezme účetnictví týkající se prodané zvěřiny, přičemž veškeré penze by se měly hradit právě z tohoto zdroje. List císaři 9. 8. 1755.

48) V listě Toussaintovi z 19. 12. 1753 kritizoval hrabě Leopold smlouvu, kterou ředitel Moravec uzavřel s obchodníky zvěřinou z Českého Dubu, aniž se s ním předtím poradil.

dů spolupracovat a poskytovat jeho lidem nutnou technickou a materiální výpomoc, bez níž se lovecký úřad neobešel zvláště při častých opravách oplocení obor.⁴⁹⁾ Bylo jistě živeno i skutečností, že zaměstnanci „Jägerer“ byli vypláceni z peněz důchodů panství.⁵⁰⁾ Kinský si rovněž stěžoval na nepatřičnou shovívavost hospodářských úředníků vůči poddaným, kteří byli v královských lesích přistiženi při lesním pychu či krádeži dřeva. Hospodářští úředníci se v tomto ohledu ovšem nejspíše řídili pořekadlem, že „z cizího krev neteče“. Zvěř byla ostatně přemnožená, takže pytláky byli leckdy poddaní, jimž zejména černá zvěř ničila úrodu. Byl to opět teprve baron Toussaint, který musel zasáhnout a aspoň v některých případech přiměl hospodářskou správu k asistenci, nezbytné zvláště při císařských honech.⁵¹⁾

Přejděme k otázce organizace a struktury úřadu nejvyššího lovčí, o čemž poskytují nejvíce informací nařízení a rozhodnutí nejvyššího lovčího, dochovaná v opisech od prosince 1753 do ledna 1760.⁵²⁾ S jednou výjimkou byla vydána v Praze nebo v Chlumci nad Cidlinou.⁵³⁾ Domníváme se, že tato místa, tj. městský palác Leopolda Kinského v Praze a lovecký zámek v Chlumci, fungovala střídavě jako sídlo úřadu nejvyššího lovčího, podle toho, kde právě Kinský pobýval a že tomu bylo obdobně i v případě jiných držitelů této funkce. Jako sekretář úřadu za Kinského působil jeho hraběcí vrchnostenský sekretář Scharff, jenž je podepsán pod některými nařízeními nejvyššího lovčího. Nařízení jsou často reakcemi na pravidelné zprávy

49) Druhého července 1754 si Kinský stěžoval císaři, že brandýský hospodářský úřad odmítl jeho žádost o pomoc při opravě tamní obory, odvolává se na absenci rozkazu z vyšších míst. Jindy narazil na neochotu (asi pardubického) hospodářského úřadu poskytnout materiál na výrobu speciálního vozu na přepravu živých srců na císařské panství Holíč (list císaři z 12. 1. 1754).

50) Dne 23. dubna 1758 sděloval nejvyšší lovčí pardubického lesmistra, že informoval tamního císařského vrchního („oberamtman“) o jmenování nových zaměstnanců „Jägerer“, a doufá, že jim bez dalších výmluv (wiederere) vyměří náležitý plat. NA Praha, CDKM V, kart. 21.

51) Až po zásahu Toussaintově získal nejvyšší lovčí jistotu, že v létě roku 1754 při císařských honech budou hospodářské úřady ve Zbizoze a Brandýse náležitě spolupracovat. Dopis Toussaintovi z 20. 7. 1754.

52) Opisy, uložené v NA Praha, ČDKM V, kart. 21 a podepsané pardubickým vrchním Ambrosim, byly pořízeny na císařském zámku v Pardubicích nepochybně z originálů, nalezených v pardubickém „jegrhausu“ a určených tedy pardubickému lesmistrovi, anebo několika lesmistrovským úřadům včetně pardubického. Od roku 1758 jsou v nich zachyceny dotazy či sdělení pardubického lesmistra (pravý sloupec) a Kinského odpovědi (levý sloupec).

53) Třicátého října 1757 píše Kinský pardubickému lesmistrovi z Chroustovic, tedy z panství své manželky Marie Terezie Rofrano. NA Praha, ČDKM V, kart. 21.

lesmistřů, které se týkaly ponejvíce personálií a výkazů živé či zastřelené zvěře v jednotlivých revírech.⁵⁴⁾ Úřad nejvyššího lovčí se skládal z loveckých úřadů (jägerhaus) na jednotlivých (ale patrně ne všech) komorních panstvích, s nimiž musel udržovat pravidelnou komunikaci a zejména dbát, aby se k nim včas dostaly císařské rozkazy a rozhodnutí. Agenda úřadu byla tudíž časově i organizačně náročnou záležitostí, kterou lze vzdáleně přirovnat ke korespondenci mezi místodržitelstvím a krajskými úřady. Písemný styk ale leckdy nepostačoval, a tak musel nejvyšší lovčí provést vizitaci in oculis, k níž ho ostatně zavazovala i platná instrukce.⁵⁵⁾ Přihlédneme-li k nutné přítomnosti lovčího při císařských honech v Čechách a k občasným nezbytným cestám za císařem či panovnicí do Vídně anebo jinam, docházíme k závěru, že úřad nejvyššího lovčího Českého království náležel v rámci funkcí, vyhrazených české aristokracii, k časově nejnáročnějším.

Struktura loveckých úřadů na čele s lesmistrem se v základních obrysech vytvořila již v předbělohorském období a později se proměňovala spíše jen v detailech.⁵⁶⁾ V polovině 18. století se na jednotlivých komorních panstvích mohla navzájem poněkud lišit, ale pořadí hodností, soudě podle námi studovaných pramenů, vypadalo zpravidla takto:

1. lesmistr (forštmistr, Forstmeister)
2. dvorní myslivec (Hofjäger)
3. polesný (Gehögbereiter, příp. pouze Bereiter)
4. nadlesní (vrchní fořt, Oberforst)⁵⁷⁾
5. lesní (fořt, Forst)

54) Dne 20. 4. 1758 nařídil nejvyšší lovčí lesmistrům, aby napříště podávali své zprávy ve dvou originálech, z nichž na levou stranu prvního bude připsána odpověď a druhý bude uložen v jeřmistrovské kanceláři. NA Praha, ČDKM V, kart. 21.

55) Ve zprávě císaři z 1. 3. 1755 sděluje, že je nutné provést v květnu vizitaci komorních panství. Dotazuje se, zda císař ráčí vyslat do vizitační komise někoho z dvorské účtárny, anebo některého příslušníka zemských stavů, zkušeného „in Wald und Granitz Sachen“.

56) J. E. CHADT (*Dějiny*, s. 715) uvádí pro 17. století tyto hodnostní stupně při pardubické „jägerpartei“: forštmistr, hofjager, besuchknecht, mladší jager, polní myslivci, planknecht, forštknecht, oborník, nyderknecht, holota.

57) V brandýské „jägerpartei“ se před nadlesním objevuje „Geschiermeister“, dle Německo-českého slovníku Sterzinger-Mourek, díl I, s. 1070–1071 též „dozorce nad potahy“... SOA Zámorsk, RA Kinských Chlumec, kart. 100, inv. č. 1092 – zpráva brandýského lesmistra Kinskému z 31. 3. 1758. Vladimír BERÁNEK v článku „Lesy a myslivost na komorních panstvích v předbělohorském období“ překládá tento pojem jako „kširmistr“; mělo jít o správce loveckého skladu. Srov. <http://mujweb.cz/www.zipak/Dokument/rocnik/2003/4-03/4-03-01.html>.

6. hajný (Heger)
7. myslivec (lesní pacholek, Forstknecht)
8. revírník (Revirvorsteher)⁵⁸⁾

Nejnižší sortu lesních zaměstnanců tvořili bažantník (Fasanjäger), polní myslivec (Feldjäger) a planknecht (oborník?),⁵⁹⁾ mezi nimiž už zřejmě neexistoval vztah podřízenosti a nadřízenosti, ale pouze rozdíl v náplni práce. Jejich personální záležitosti spadaly plně do kompetence nejvyššího lovčího, který je někdy přenesl na lesmistra. Bažantník mohl být kdykoliv podle potřeby přesunut jako polní myslivec na jiné komorní panství a obráceně. Totéž se týkalo i zbylých dvou profesí. (Nařízené translokaci se ovšem museli podřídit všichni zaměstnanci lesmistra nevyjímaje.) Bažantník, polní myslivec a planknecht byli považováni za běžné poddané, kteří podléhali své vrchnosti, tj. nejvyššímu lovčímu, i v osobních záležitostech včetně např. povolení sňatku.⁶⁰⁾ Nejvyšší lovčí museli také pečovat o výchovu nových zaměstnanců loveckého úřadu. Leopold Kinský krátce po svém nástupu do funkce žádá císaře o povolení přijmout do učení na každém panství dva chlapce, z nichž by si – za peníze získané z prodeje zvěřiny – vychoval „schopné podřízené“.⁶¹⁾

Zaměstnanci loveckého úřadu sice skládali přísahu věrnosti panovníkovi a byla jim pravidelně na lesmistrovských úřadech předčítána platná instrukce, varující před krádežemi zvěře a dřeva, ale někteří pokušení přece neodolali. Nešlo ani tak o pytláctví, jehož se dopouštěli hlavně poddaní nebo obyvatelé měst, ležících v sousedství královských lesů, jako spíše o krádeže uhynulé zvěře, jejíž nález měl být oznámen na loveckém nebo hospodářském úřadě; podle instrukce pro nejvyššího lovčího z roku 1651

58) Existenci služebního postupu od revírníka směrem nahoru dokládá sdělení nejvyššího lovčího pardubického lesmistrovi z 2. 11. 1758, že čivický revírník Dominik Frohlich se stal myslivcem. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

59) VI. BERÁNEK na stejném místě uvádí, že planknecht se staral o platna (tenata) a sítě. Jiné možné vysvětlení této funkce by mohlo vyplývat z německého označení prkenného plotu „Planke“, tedy česky nejspíše oborník, který pečoval o stav obor(y) v příslušném revíru. V pramenech se ostatně vyskytují i další hodnosti, jejichž postavení v rámci lovecké skupiny nám není zcela jasné – např. Besuchknecht, jägerbursch či nyderknecht.

60) Třicátého ledna 1755 sděluje nejvyšší lovčí pardubického lesmistrovi, že povoluje sňatek dašickému bažantníkovi Karlu Hanušovi. NA Praha, ČDKM V, kart. 21.

61) „...taugliche Subjecta“. Srov. nedatovaný, ale nepochybně z počátku padesátých let pocházející pamětní spis nejvyššího lovčího. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

případně nálezci kůže odevzdaného či nahlášeného zvířete.⁶²⁾ Další problém se týkal chovu dobytka zaměstnanci loveckého úřadu. Chov dobytka představoval z hlediska císařské myslivosti odedávna ohrožení, protože sedláci, ale leckdy také hospodářská správa komorních panství se snažili na úkor lesa rozšiřovat pastvu nebo pást dobytek v lese, což lovné zvěři ubíralo potravu. Kinského předchůdce ve funkci nejvyššího lovčího František Karel Clary-Aldringen sepsal v roce 1731 rozsáhlou zprávu císaři, v níž podle jeho soudu kritický stav myslivosti na panství Pardubice připisoval na vrub v neposlední řadě vysušování rybníků tamním hospodářským úřadem. Zarostlé rybníky a jejich okolí, kde se zvěř ráda zdržovala, se tak měnily na pastviny pro hovězí a ovčí dobytek.⁶³⁾ V době Kinského úřadování se zřejmě situace změnila k lepšímu. Mladší energický lovčí s mnohem větší stavovskou prestiží, jehož chlumecká država navíc sousedila s pardubickým panstvím, dokázal patrně učinit těmto praktikám přítrž. (Přitom vysoušení rybníků je v polovině 18. století na samém začátku.) S nadměrným chovem dobytka úředníky i sloužícími loveckých úřadů se ale musel potýkat stejně jako jeho předchůdci. Podle nedatované konsignace z doby Kinského úřadování pro panství Pardubice, Poděbrady, Brandýs a Zbiroh se ukázalo, že zaměstnanci loveckých úřadů těchto čtyř panství dohromady drží o 365 ks dobytka všech druhů víc než bylo povoleno! Jiná konsignace uvádí, že lesmistr v Poděbradech, kterému předpisy umožňovaly držet 4 koně, 6 krav a 2 jalovice, měl ve skutečnosti 4 koně, 8 krav, 2 jalovice, 4 prasata, 100 ovcí a 3 kozy (!).⁶⁴⁾ Přitom – tak jako ostatní lesmistři – pronajímal část svého dobytka svým podřízeným.⁶⁵⁾ Rozhořčený lovčí by nejraději s tímto „excesem“ úplně skoncoval (pouze koně by podle jeho představy mohli někteří zaměstnanci držet), ale je nepravděpodobné, že se mu to podařilo, i když hrozil, že provede kontrolu osobně.⁶⁶⁾

Tento drobný přestupek jistě žádného lesmistra o místo nepřipravil, zvláště pokud jinak vykazoval nejen odbornou zdatnost, ale i patřičnou přičinlivost a obětavost. Bylo v každém případě v zájmu lovčího, aby do

62) Ve spisech České dvorské komory je uložen obsáhlý výslech myslivce Jana Anděla z panství Zbiroh, u nějž při vizitaci našli mrtvou laň, o níž tvrdil, že ji nezastřelil, nýbrž našel. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

63) SOA Litoměřice, p. ob. Děčín, RA Clary-Aldringen, kart. 80.

64) Jak uvádí J. NOŽIČKA (*Přehled*, s. 131), největšími škůdci lesa byly ovce a kozy.

65) NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

66) Nařízení nejvyššího lovčího pardubickému lesmistrovi z 22. 11. 1755. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

tří nejvyšších hodností v rámci „Jägerei“ postupovali nejschopnější a nejhorlivější úředníci, na kterých pak do značné míry závisela spokojenost císaře s přípravou honů a plněním dalších úkolů, a tudíž i spokojenost s činností lovčího samotného. Základní principy personální politiky lovčího, do níž – jak jsme již uvedli – podstatným způsobem zasahoval František Lotrinský, prozrazuje Kinského návrh na obsazení míst lesmistřů, dvorních myslivců a polesných na panství Pardubice, Poděbrady, Zbiroh a Brandýs z počátku 50. let.⁶⁷⁾ Především se dočasně připouštěla kumulace funkcí, jakož i dlouhodobá administrace uprázdněných lesmistrovských míst dvorními myslivci.⁶⁸⁾ V době vzniku zmíněného návrhu zůstávaly neobsazeny tři ze čtyř lesmistrovských míst na uvedených panstvích! Další zásadou bylo udělování expektancí. Za hlavního kandidáta na zbirožského lesmistra označoval hrabě Leopold Františka Vlkanovu, který tamní lovecký úřad již jeden rok řídil jako administrátor a byl pro lesmistrovskou práci dobře odborně i morálně vybaven.⁶⁹⁾ Pokud se ale císař rozhodne jmenovat někoho jiného, nejvyšší lovčí prosí, aby byla Vlkanovovi vydána expektance na lesmistrovské místo. Tyto písemné přísliby budoucího udělení funkce se tedy neomezovaly pouze na oblast nejvyšších dvorských a zemských funkcí, kde se běžně vyskytovaly od druhé poloviny 17. století.⁷⁰⁾ O povyšování

67) NA Praha, ČDKM V, kart. 19 – Status personalis císařské „Jägerei“. Šlo o panství s největšími lesními komplexy a i jinak nejlepšími podmínkami pro lov mezi všemi komorními državami. Roku 1756 hodlal císař učinit poděbradským lesmistrem svého holičského „oberjägera“, což pro Kinského znamenalo rezignovat na vlastní návrhy. Teprve po vybídnutí od barona Toussainta připomněl podle svého mínění nejvhodnějšího kandidáta, za kterého považoval tehdejšího administrátora lesnického úřadu v Poděbradech Sebastiana Stroha. Srov. list Kinského císaři z 27. 6. 1756.

68) Počátkem 50. let působil jako lesmistr v Pardubicích i na Zbirohu von Ottenfeldt. Jedním z důvodů liknavého obsazování lesmistrovských postů mohla být finanční úspora, protože dvorní myslivec, pověřený správou lesmistrovského úřadu, pobíral pravděpodobně nadále pouze svůj původní plat, takže stát vlastně ušetřil lesmistrovský plat.

69) O tom se mohl císař přesvědčit z Vlkanovovy konduity, vedené o každém, resp. přinejmenším o každém výše postaveném zaměstnanci loveckého úřadu. Srov. list nejvyššího lovčího císaři z 27. 6. 1756. Otázkou zůstává, zdali Kinského chvála Vlkanovy nesouvisela s půjčkou budoucího pardubického lesmistra zadlužené chlumecké vrchnosti. Šlo o 3000 zl, které měl Vlkanova dostat zpět spolu se 400 zl (ke 30. květnu 1754) dlužných úroků v obilí. Z výše úrokového dluhu vyplývá, že půjčka byla poskytnuta někdy v letech 1752–1753. SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 64, inv. č. 1087.

70) Jako faktický příslib budoucího jmenování lesmistrem by se mohlo jevit přidělení polesného lesmistřovi ve funkci adjunkta. Císař ale v příslušném

v rámci třech nejvyšších funkcí v lovecké a lesní správě rozhodovala v neposlední řadě délka služby. Nejvýznamnější funkci vůbec představoval lesmistr v Pardubicích, jež svou velikostí daleko překračovaly všechna ostatní komorní dominia. Poté co se tamní lesmistr von Ottenfeldt vážně poranil pádem z koně a nakonec po dlouhém váhání požádal o penzi, zůstalo toto místo volné. Nejvyšší lovčí, nenacházeje počátkem 50. let v císařské „Jägerei“ nikoho, kdo by jej mohl nahradit, se pokoušel protláčit do této funkce svého chlumeckého lesmistra Franze Ranga. Císař však nesouhlasil a ve druhé polovině roku 1753 jmenoval pardubickým „jägermeisterem“ Vlkanovu, jehož činnost zanechala v tomto úřadě velmi významnou stopu.⁷¹⁾

Expektance na lesmistrovský úřad svědčí o značné konkurenci mezi uchazeči, mezi nimiž se v této době často objevují svobodní páni.⁷²⁾ Je pravděpodobné, že byl dobře placen, ale platové tabely se nám ve spisovém materiálu České dvorské komory zatím nepodařilo objevit.⁷³⁾ Lesmistři odpovídali za činnost svých podřízených, jejichž počet zpravidla překračoval číslo deset. Např. brandýský lesmistr měl dvanáct podřízených, zatímco pardubická lovecká družina (Jägerpartei) byla nepochybně mnohem početnější.⁷⁴⁾ Kromě kontroly svých podřízených, která vyžadovala

dekrety Kinskému z 1. 2. 1750 dodal, že to není míněno „cum Spe succendendi“.

71) Soupis lesních úředníků ze 17. 11. 1753 již uvádí Vlkanovu jako pardubického lesmistra. NA Praha, ČDKM V, kart. 20. K jeho osobě též srov. TLAPÁK, F.: *Kapitola z dějin*, s. 29 ad.

72) Kromě von Ottenfeldta také zbirožský lesmistr Fridrich Kages von Stambach patřil mezi svobodné pány. Ale nižší šlechta nepohrdla ani nižšími posty – zbirožským polesným byl v této době Josef von Freytag. Výše zmíněný František Rašín z Rýzmburka byl dokonce jen myslivcem. V některých rodech se udržovala dlouhá tradice lovecké služby. Příkladem mohou být opět Ottenfeldtové. Anton von Ottenfeldt, odvolaný pro zranění roku 1753 z postu pardubického lesmistra, připomíná ve své suplice císaři, že jeho rod slouží arcidomu již přes 100 roků. Ignác von Ottenfeldt, nejspíše jeho syn, byl v padesátých letech na brandýském panství „geschiermaistem“. NA Praha, ČDKM V, kart. 20. K roku 1711 je doložen na brandýském panství lesmistr Baltazar z Ottenfeldtu. Srov. NOŽIČKA, J.: *Přehled*, s. 127.

73) Ottenfeldt sice ve suplice císaři nařiká, že po propuštění ze služby půjde o žebrácké holi, ale nejspíš přeháněl. Navíc si samozřejmě mohl požádat o penzi a bylo nemyslitelné, že by ji po tolika letech služby nedostal. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

74) Brandýská lovecká družina měla v roce 1758 toto složení: lesmistr, dvorní myslivec, polesný, geschiermaister, nadlesní, 3 myslivci, 2 bažantníci, 2 polní myslivci a planknecht. SOA Zámorsk, RA Kinských Chlumec, kart. 100, inv. č. 1092.

pravidelné objíždky lesů na panství, musel každý lesmistr dbát o to, aby všichni noví a povýšení zaměstnanci měli služební uniformu a složili na úradě nejvyššího lovčího předepsanou přísahu. Po složení přísahy jim předal revír a postaral se, aby jim hospodářský úřad začal vyplácet mzdu. Mimoto patřilo k lesmistrovským povinnostem vypracovávat nejméně jednou za rok tabely živé, příp. zastřelené zvěře v jednotlivých revírech, konsignace shozených jeleních parohů, zajišťovat dodávky koroptvích vajec i živé zvěře (hlavně srnců a tetřevů) na císařské panství Holíč, informovat lovčího o škodách, způsobených povětrnostními vlivy či pytláky atd.⁷⁵⁾ Mimoto měl lesmistr na starosti celé dřevní hospodářství, tj. označování stromů, určených k pokácení, jakož i organizaci vlastní těžby, kterou většinou prováděli poddaní a při které „Jägerpartei“ především dohlížela na to, aby poddaní dřevo nekradli.

Po polovině 18. století nezůstal v organizaci ústřední a zemské správy v habsburské monarchii kámen na kameni. Úřadu nejvyššího lovčího, který měl zvláštní postavení, se sice reformní horečka vyhnula, v činnosti lovčího však nastal výrazný posun. Zatímco dosud bylo jeho hlavním úkolem chránit zájem císařské myslivosti, nyní se do popředí dostává ochrana zemědělské výroby na komorních panstvích před zvěří a péče o les jako nenahraditelný zdroj dřeva. Protože se však císař František nehodlal vzdát své lovecké vášně, ocital se hrabě Kinský jako nejvyšší lovčí opakovaně ve svízelné situaci, kdy musel na jedné straně zajistit patřičné podmínky (tj. především dostatek lovné zvěře) pro císařské hony na českých komorních panstvích, na druhé straně plnit příkazy téhož panovníka, nařizující redukci zejména černé a jelení zvěře tamtéž.⁷⁶⁾

Instrukce pro nejvyššího lovčího z roku 1651 předepisovala v rámci péče o císařskou myslivost ochranu před hospodářskou činností poddaných, potírání lesního pychu a likvidaci škodné. Jestliže o sto let později šlo

75) Bylo nutno vést přesnou evidenci o černé a červené zvěři (tj. jelenech), a dále o počtu zajíců, bažantů a koroptví. Zvláště obtížným úkolem bývaly dodávky značného množství koroptvích vajec do Holíče, a to i v zimě. Dne 21. ledna 1759 žádá pardubický lesmistr Vlkanova, zda by místo požadovaných 2000 koroptvích vajec nemohl do Holíče dodat 1000 koroptví, odvolává se především na špatný stav lesních cest. Kinský ale trval na tom, že císařův rozkaz musí být splněn. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

76) Z rozboru korespondence mezi císařem a nejvyšším lovčím (tj. dekretů císaře Kinskému a Kinského listů císaři) vyplývá, že téma císařských honů a redukce zvěře v nich zaujímaloby zhruba stejný prostor. Zmínek o lovu či věcech souvisejících (tj. např. stav obor) je v nich 11, zmínek o redukci zvěře a věcech souvisejících (např. rušení bažantnic) rovněž 11.

naopak spíše o ochranu hospodářské činnosti poddaných před císařskou myslivostí, soustředoval se nejvyšší lovčí hlavně na druhé dva úkoly. Pytlačení nemohly nikdy potlačit žádné zákazy, ať už obsažené v usneseních zemského sněmu po třicetileté válce, příkazujících sedlákům odevzdat střelné zbraně, nebo v poddanských řádech jednotlivých panství. V dobách drahoty a hladu, které se až do 18. století střídaly s děsivou pravidelností, mohl upytlačený srnec či několik do ok chycených zajíců pomoci přežít. Pokud vypadá představa poddaných, kteří uloví třeba i divočáka, příliš fantasticky a v rozporu s navykým obrázkem zubožených a před panským služebníkem se třesoucích bytostí, pak stačí nahlédnout do zmíněné zprávy lovčího Clary-Aldringena z roku 1731. Píše se v ní o velkém rozsahu lesního pychu na komorních panstvích, jemuž se lesní personál marně pokouší – leckdy s nasazením vlastního života – bránit denními i nočními hlídkami. Pytláci se vydávají na lov za měsíčních nocí, vybaveni velkými psy, kteří jsou schopni ulovit i kance. Pokud jsou polapeni, bývají souzeni mírně a ve své činnosti pokračují.⁷⁷⁾ Zvláště s tímto posledním konstatováním by se Kinský zajisté ztotožnil; opakovaně si stěžoval na shovívavost hospodářských úřadů a dokonce obviňoval jejich úředníky, že jsou s pytláky spřaženi. Lesní úřady dělají, co mohou, vedou trestní protokoly o dopadených pytlácích, které nejvyšší lovčí kontroloval, ale bez spolupráce hospodářské správy to vše bylo málo platné. Jeho intervence u hospodářských ředitelů ani u generálního ředitele Moravce nepomáhaly, a tak se musel obracet na barona Toussainta.⁷⁸⁾ Za válečných zmatků po roce 1756 se situace ještě zhoršila, protože lesy nemohly být tak dobře střeženy a sedláci se mohli snáze dostat ke střelným zbraním, i když jejich hlavní zbraní zůstávaly pravděpodobně vždy pasti a hlavní lovenou zvěří zajíci.⁷⁹⁾ Při důkladném průzkumu četných lesmistrovských zpráv by si

77) Psy, často anglického či dánského chovu (!), prý pytlákům půjčují sedláci a řezníci. Srov. SOA Litoměřice, pob. Děčín, RA Clary-Aldringen, kart. 80., inv. č. 205.

78) V listě z 19. 5. 1755 ho informoval o vyšetřování zbrojře Johanna Zieglera, pytláka-recidivistu, který má ale podporu zbirožského pojezdného (Bereiter), jenž od Zieglera koupil flintu a dokonce nabízel lesmistrovi 30 zl, když upustí od pytlákova výslechu. Věci se ale na zbirožském panství neměnily, vycházíme-li z Kinského zpráv; 15. 3. 1758 naznačuje, že se mezi tamním hospodářským personálem dějí v tomto ohledu „nepěkné věci“. Nutno ovšem mít na zřeteli trvalou rivalitu mezi oběma úřady a možnou snahu Kinského hospodářskou zprávu před císařem očernit.

79) Poděbradský lesmistr Bestroh chytil v září 1758 v revíru Oškobrh pytláka Jana Novotného, syna tamního ovčáka, který se přiznal, že v posled-

možná na své přišla i pytlácká romantika, oslavující nepolapitelné lesní zloděje, unikající všem nástrahám myslivců a hajných. Na Pardubicku jím mohl být jistý Zeman z Ostřetína, kterého Kinský nazýval „proslulým zloduchem“.⁸⁰⁾

Nedílnou součástí práce lesního personálu byla likvidace škodné. Na komorních panstvích, rozložených ponejvíce v polabské nížině, již v této době neohrožoval lovnou zvěř medvěd, vytlačený do horských oblastí. Instrukce pro lovčího (1651) uvádí jmenovitě vlky, rysy, lišky a divoké kočky, které je třeba neustále hubit. Za vlka a rysa se měl na hospodářském úřadě vyplácet 1 zl, za menší zvěř polovina. Aby se zamezilo podvodům, budou doneseným mrtvým zvířatům uříznuty uši. Mimoto se měla zjara vybírat vlčí hnízda, k čemuž bývali vyzýváni i poddaní, kterým to ovšem poskytovalo vhodnou záminku k potulkám po lese i za jiným účelem. Na podzim měla hospodářská správa vykupovat od poddaných přestárlé koně, užité pak jako návnada při lovu vlků. Lesní úřady byly povinny vypracovávat přehledy zastřelené škodné, která bývala po zaevidování a převzetí hospodářským úřadem úředně spálena.⁸¹⁾

Ještě za lovčího Clary-Aldringena platilo bez výhrad, že čím účinnější je ochrana komorních lesů před pytláky a čím méně je v nich škodné, tím více zvěře bude k dispozici pro císaře a jeho hosty, a tím větší pochvaly se může nadít nejvyšší lovčí od lovumilovného panovníka, jakým byl nesporně Karel VI. a po něm i František Lotrinský. Uvedli jsme, že po slezských válkách tato prostá úměra přestala platit. Hony ovšem zůstaly významnou událostí v itineráři císařského dvora, a tudíž důležitou starostí pro nejvyššího lovčího, jenž se musel postarat, aby vše – od organizace vlastního lovu (včetně otázky bezpečnosti – ještě stále byla v živé paměti tragédie z roku 1732, kdy císař Karel VI. zastřelil při honu v Brandýse nad Labem knížete Františka Adama Schwarzenberga) až po ubytování a stravování množství urozených hostů – dokonale „klapalo“.⁸²⁾ Císař jezdil do

ních několika týdnech ulovil 9 zajíců. SOA Zámorsk, RA Kinských Chlumeck, kart. 100, inv. č. 2092. V této souvislosti je zajímavá lovčího poznámka v listě Toussaintovi z 11. 11. 1756, že pytláctví stlačuje ceny zvěře, ulovené komorními myslivci a prodávané hospodářskými úřady.

80) „...dieser famose Böswicht“. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

81) Tabela brandýskou „Jägerpartei“ od 1. 1. do 31. 3. zastřelené škodné uvádí kromě největších čtvernohých škůdců také lasice, orly, havrany, krkavce atd., a to i s jejich finančními hodnotami. SOA Zámorsk, RA Kinských Chlumeck, kart. 100, inv. č. 2092.

82) K ubytování srv. nedatovaný seznam hostů, kteří budou rozmístěni na zámku v Pardubicích (Einlogierung und Taffl Lista für Allerhöchsts. Und

Čech lovit často, v první polovině 50. let skoro každý rok. Lovil drobnou zvěř na tzv. malých lovech (kleine Jagd), tj. bažanty, zajíce a koroptve, ale samozřejmě i srnce, jeleny (v pramenech „červená zvěř“) a divočáky, a to na všech čtyřech velkých komorních panstvích – Zbizoze, Brandýse, Pardubicích a Poděbradech.⁸³⁾ Často šlo o tzv. uzavřené lovy, tedy nejspíše v oborách. Císař se ale bavil honitbou i jako host na panstvích šlechty, např. u Colloredů na Opočně, ale pochopitelně i u svého lovcího na chlumeckém panství.

Jedny z nejrozsáhlejších honů se odehrály na přelomu srpna a září 1754, a to mimořádně i za přítomnosti Marie Terezie. V roce 1752 pobýval císař v Čechách jen krátce kvůli nemoci svého bratra a v roce následujícím pravděpodobně nepříjel vůbec, a tak si to chtěl patrně vynahradiť. Příprava celé akce trvala déle než půl roku, neboť již v prosinci 1753 žádá nejvyšší lovcí císaře o upřesnění jeho nadcházejícího pobytu v Čechách. Těžkou hlavu Kinskému ale způsobila krutá zima 1753–1754, během níž mnoho zvěře zahynulo, jak se obhlídkou zbiožských a brandýských revírů, které měly být uzavřeny pro potřebu císařských lovů, sám přesvědčil.⁸⁴⁾ To ale nebyla jediná pohroma způsobená nepřízní počasí. Počátkem července byla zasažena silnými srážkami obec Pátek a její okolí na poděbradském panství, ležící na plánované trase honů, takže se nejvyšší lovcí pokusil kvůli stovkám uhynulých bažantů, koroptví a zajíců navrhnout císaři jiné místo naháňky do poděbradské bažantnice, ale nejspíše neuspěl.⁸⁵⁾ Oprava škod na oboře i další přípravné práce technického charakteru se přitom nemohly obejít bez pomoci místních hospodářských úřadů, které vzhledem k jejich již zmíněné nechuti vyhovět Kinského žádostem musel opět pobídnout baron Toussaint.⁸⁶⁾ V rámci přípravy se nejvyšší lovcí také

glück. Anherokunfft Ihro Königl. Kayserl. May. Dann Ihro Königl. Hoheit Prinz Carl v. Lotringen und Einigen Vornehmen Hoff Cavaliren). NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

83) V roce 1752 v dekretu pro nejvyššího lovcího z 9. září tvrdil, že na Zbizoze kvůli jeho odlehlosti lovit nemůže. Roku 1754 tam ovšem císařská honba proběhla.

84) Nedatovaný, ale ze souvislostí přibližně datovatelný list hraběte Leopolda císaři.

85) Kinský císaři 16. července 1754. V příloze zasílal soupis všech sloužících, kteří budou zajišťovat zdárný průběh lovů.

86) Kinský baronu Toussaintovi 9. 7. 1754. Na neochotu brandýského hospodářského úřadu pomoci s opravou obory si neopomněl postěžovat i císaři (list z 2. 7. 1754), nepochybně hlavně pro případ, že by při císařském lovu nastaly v tomto směru nějaké problémy.

musel pochopitelně seznámit s místy, kde bude císař lovit a kudy pojede, což vyžadovalo jednak mnoho času (na časovou náročnost této funkce jsme již poukázali), ale také výbornou fyzickou kondici, protože nepochybně značnou část těchto obhlídek absolvoval koňmo; nejvyšším lovčím vskutku nemohl být starý nebo nemocný muž, resp. v takovém případě musel mít k ruce adjunkta jako František Karel Clary-Aldringen.⁸⁷⁾ Před příjezdem do Čech obdržel František Lotrinský rovněž soupis sloužících, kteří budou při honech asistovat.⁸⁸⁾

Základním předpokladem úspěšného průběhu honu, a tedy i císařovy spokojenosti, byl dostatek kvalitních zvířecích terčů, které se musely v pravý čas, tj. těsně před honem, dopravit na patřičné místo a hlídat, aby se nerozutekly.⁸⁹⁾ V této době nastávala asi celé „Jägerei“ nejnáročnější služba, trvající nepochybně často i celé noci. Lovčí přitom musel respektovat císařova přání, a to nejenom ohledně druhů zvěře. V dekretu z 23. července 1754 uvádí František Lotrinský, jak si představuje průběh lovu 31. srpna. Chce ráno vyjet z Prahy na brandýsské panství a večer se vrátit zpět do hlavního města. Proto nařizuje, aby tento lov proběhl jednak „ne v kvantitě, ale v dobrých jelenech“, a jednak rychle.⁹⁰⁾ Mimoto si pravděpodobně nechával posílat do Holíče i do Vídně zvěř „ke zkoušce“, aby se předem přesvědčil, je-li dostatečně kvalitní.⁹¹⁾ Onoho roku trvaly hony 14

87) Roku 1754 to proběhlo jistě obdobně jako třeba v roce 1750, kdy 10. 3. sděluje Kinský brandýsskému lesmistrovi do Staré Boleslavi, aby jej druhý den čekal na určeném místě při silnici z Prahy, odkud přijede na obhlídku kraje kolem Kostelce, kde bude císař lovit. Předpokládám, že z Prahy přijel v kočáře a místní obhlídky, zejména lesů, konal v sedle. SOA Praha, VS Brandýs, inv. č. 3960.

88) Učinil tak, jak dodává v listě císaři 16. 7. 1754, „zu meiner positiven Verlässlichkeit“. „Službu“ při honech konal císaři ovšem i nejvyšší lovčí, jak vyplývá z dopisu baronu Toussaintovi 9. 7. téhož roku. Pojetí funkce nejvyššího lovčího jako „služby“ odkazuje k jejímu dvorskému, a nikoli zemskému charakteru.

89) Dne 9. srpna 1754 píše Kinský pardubickému lesmistrovi, aby podle přiložené konsignace zajistil celodenní dodávku zvěře do Nových Dvorů ve dnech 18.–22. srpna. Přisun musí probíhat plynule, a to vždy den před vlastním honem, tj. ve dnech 17.–21. srpna. Vlastní dopravu zajistí robotní fůry, provázené dvorním myslivcem, polesným a nadlesním. Na místě si mají úředníci vyžádat kvitanci. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

90) Podle představ císaře měl Kinský zajistit „die Gemenge Hirsch nebst dem Wildpráth anzulassen, damit man desto geschwinder fertig werden können“.

91) Takto rozumíme jeho příkazu, obsaženém v dekretu ze dne 31. října 1753, aby Kinský poslal živé srnce „zur Probe“ do Holíče a tetřevy s koroptve-mi do Vídně. Doprava živé zvěře na značné vzdálenosti patřila k pravidelným povinnostem loveckého úřadu za Františka Lotrinského, stejně jako již také

dní. Započaly 21. srpna v novodvorském revíru na poděbradském panství, pokračovaly na Zbirohu, Brandýse a končily 4. září v poděbradské bažantnici.⁹²⁾ S Františkem Lotrinským přicestovala do Čech jeho manželka Marie Terezie, pro kterou si císař přál na závěr honů uspořádat v poděbradské bažantnici jakési defilé několika tisíc opeřenců i čtvernožců, při němž – jak výslovně podotkl – se nebude střílet.⁹³⁾ Množství pobitých zvířat, které se při podobných rozsáhlých lovech, kdy císaře provázeli četní kavalíři, jejichž zbraně také nemlčely, běžně pohybovalo v řádu tisíců, bylo nutno co nejrychleji prodat či jinak odbýt, než se maso zkazí.⁹⁴⁾ Předpokládáme, že nemalá část připadla jako deputát zaměstnancům loveckého úřadu, a dalších pár desítek kusů malé zvěře se tím či oním způsobem mohlo dostat do rukou poddaných, kteří zpravidla museli pomáhat s nadháněním zvěře. Postoj sedláků k honům býval asi rozporuplný, nicméně pokud proběhly po sklizni obilí a pokud při nich padlo větší množství divokých prasat, která jim ničila úrodu, jistě jim nebyly proti mysli.

Císařské hony sice na jedné straně přispívaly k redukci stavů zvěře na komorních panstvích, která se postupně stávala největším problémem, jímž se Leopold Kinský ve funkci nejvyššího lovčího musel trvale zabývat, na druhé straně ale vyžadovala dostatek, tj. mnoho zvěře. Již jsme uvedli, že tento rozpor byl pod tlakem hospodářských a finančních zájmů státu vyřešen ve prospěch redukce zvěře, jinými slovy ve prospěch ochrany poddanských polností a komorních lesů. Není pravděpodobně náhoda, že

zmíněný transport tisíců koroptvích vajíček do stovky kilometrů vzdáleného Holíče na speciálních nosítkách. Neumíme si představit průběh takové pěší „túry“ formou neplacené roboty!

92) Podle sdělení nejvyššího lovčího císaři ze dne 15. 7. 1754 měly tento průběh: 21. 8. naháňka („Streif Jagden“) v novodvorském revíru, závěr v poděbradské bažantnici, 28. srpna bude uzavřený hon na zbirožském dominiu, zakončený na druhý den dolovením veškeré zvěře (Ausjagen), 30.–31. 8. se totéž odehraje na Brandýse a 4. 9. proběhne naháňka z obce Pátek do poděbradské bažantnice, kde na závěr proběhne hon (treib) beze zbraní před očima Marie Terezie. Identifikace lokality Neuuhof (Nové Dvory či Nový Dvůr) není v této souvislosti jednoznačná. Vyskytuje se totiž na panství poděbradském i zbirožském a navíc existuje panství Nové Dvory u Kolína, kde císařský pár v srpnu 1754 pobýval jako host hraběte Batthyánye.

93) Je zapotřebí „eine grosse Menge in einem Bezirk zu zeigen“, přičemž „die Meinung gehet aber nicht dabey zu schiessen, sondern nur zu zusehen“. Dekret nejvyššímu lovčímu 23. července 1754.

94) V srpnu a září 1750, kdy císař se svou družinou lovil na komorních panstvích Poděbrady a Pardubice, jakož i na okolních soukromých državách Nové Dvory, Žehušice, Chlumeck nad Cidlinou a Opočno, padlo lovecké vášni za obětí celkem 33 492 ks zvěře! NA Praha, ČDKM V, kart. 19.

po roce 1755 již v pramenech nenacházíme informace o dalších honech Františka Lotrinského v Čechách, protože se už možná žádné další nekonalily.⁹⁵⁾ Tehdy, tj. kolem poloviny padesátých let, se nejednalo o první pokus omezit myslivost na komorních majetcích. V roce 1741, tedy na samém počátku vlády Marie Terezie, rozhodla česká komora o snížení počtů černé, srnčí i jelení zvěře na polovinu, ale výsledek byl mizivý.⁹⁶⁾ Válečné zmatky následujících let mohly být sice hlavní příčinou, ale asi ne jedinou. Zmíněné rozhodnutí komory znamenalo úplný obrat v dosavadní správě komorních panství, kladoucí důraz na ochranu lovné zvěře. Radikální rozhodnutí se jak známo zpravidla nedají prosadit ze dne na den. Jejich provedení závisí na lidech, kteří si zvykli na starý způsob myšlení a jednání a mnozí se jen těžko a neradi přizpůsobují novým direktivám. Není vyloučeno, že k nim patřil i Leopold Kinský, který nejpozději krátce po zmíněném rozhodnutí české komory jako zástupce nejvyššího lovčího převzal řízení loveckého úřadu. Rovněž postoj císaře, jenž jako průmyslník a obchodník neměl zřejmě velké porozumění pro zemědělskou výrobu a její potřeby, mohl být přinejmenším zpočátku brzdou redukčních opatření.

Výzvu Františka Lotrinského k redukci stavů zvěře na komorních panstvích jsme poprvé zaznamenali v dekretu pro nejvyššího lovčího ze 16. 12. 1750. Vzpomínáme si velmi dobře, sděluje císař, na přebytek červené (tj. jelení) zvěře na panství Brandýs a černé na panství Pardubice a vůbec nepochybujeme, že tento přebytek je potřeba snížit. Nejvyšší lovčí toho má docílit nikoli pomocí uzavřených lovů v oborách, ale „jiným způsobem“. Bezprostřední reakci hraběte Kinského neznáme, protože jeho zprávy císaři i nařízení lesmistrům jsou dochována až od roku 1753. Ve spisech komory je však uložena nesignovaná tabula s přehledem odstřelu jelení a černé zvěře od roku 1744 do 30. 6. 1751, jež vznikla se vši pravděpodobností z příkazu lovčího v přímé vazbě na uvedený císařův list. Výtah z ní vypadá takto:⁹⁷⁾

95) Kinský se v listě císaři 14. 4. 1755 domýšlí, že císař bude chtít v tomto roce opět lovit na komorních panstvích, neboť získal „spolehlivou“ informaci o připravovaném císařském lovu na opočenském panství Colloredů. Ale František Lotrinský obratem (22. 4.) ze Schönbrunnu odpověděl, že do Čech rozhodně jet „letos“ nehodlá a že „du also für heuer zu Unserer Bedienung nicht die geringste Anstaldt zu veranlassen“.

96) NOŽIČKA, J., *Přehled...*, s. 155. Autor cituje z rozsáhlé zprávy Kinskému z roku 1741 o škodách, způsobených okusem zvěře zvláště v brandýských lesích.

97) NA Praha, ČDKM V, kart. 19.

Tabulka 1

Odstřel vysoké a černé zvěře na komorních panstvích 1744–1750 (1751)

Brandýs	<i>jelení</i>	<i>srnčí</i>	<i>černá</i>	<i>celkem</i>	Poděbrady	<i>jelení</i>	<i>srnčí</i>	<i>černá</i>	<i>celkem</i>
1744	31	0	7	38	1745	1	3	6	10
1745	27	5	10	41	1746–1747	5	1	7	13
1746	17	10	19	46	1748	5	12	3	20
1747	17	4	2	23	1749	5	12	3	20
1748	19	8	9	36	1750	5	0	15	20
1749	37	23	29	89	<i>Suma</i>	21	53	143	217
1750	38	34	31	103	Zbiroh	<i>jelení</i>	<i>srnčí</i>	<i>černá</i>	<i>celkem</i>
1751 (do 30.6.)	16	9	15	40	1745	9	3	0	12
<i>Suma</i>	202	92	122	416	1746	0	0	10	10
Pardubice	<i>jelení</i>	<i>srnčí</i>	<i>černá</i>	<i>celkem</i>	1747	0	3	0	3
1746	3	0	4	7	1748	4	8	2	14
1747	1	1	2	4	1749	37	20	29	87
1748	1	2	2	5	1750	16	6	15	37
1749	6	16	63	85	1751 (do 30.6.)	1			1
1750	2	33	46	81	<i>Suma</i>	68	40	56	164
<i>Suma</i>	13	52	117	182	<i>SUMA SUMARUM</i>	304	237	438	979

Součet vypadá impozantně, ale je třeba si uvědomit, že roční průměr je asi 157 zastřelených zvířat, takže na každé z uvedených čtyř panství připadá necelých 40 kusů.⁹⁸⁾ Asi 45 % z tohoto počtu jsou divočáci, kteří páchali na polích daleko největší škody a na jejichž likvidaci se také v příštích letech soustředila největší pozornost. Čísla obsažená v tabulce naznačují opravdovou snahu lesního personálu na všech čtyřech panstvích o podstatnou redukci zejména černé zvěře, která vyvrcholila roku 1749 (281 zastřelených zvířat ve srovnání se 76 v roce 1746); mírný pokles odstřelu v roce

98) Z tabely nelze zjistit, zda v těchto počtech jsou zahrnuty i odstřely při císařských honech. Je nicméně zajímavé, že při císařských honech v roce 1750 (srov. pozn. 94) nebyl na komorních panstvích zastřelen ani jeden divočák. NA Praha, ČDKM V, kart. 19.

1750 (241 kusů) mohl být právě již důsledkem nižšího výchozího stavu na počátku tohoto roku. Nejvíce prořídly stavy zvěře na brandýském panství (celkem 416 kusů), nejméně byly zřejmě již v polovině 40. let zazvěřeny revíry na Zbirožsku, a to zejména právě pokud jde o černou zvěř. Škodám na polích ale ani pak zamezeno nebylo.⁹⁹⁾

Navzdory dalšímu, již mnohem důraznějšímu rozkazu císaře ze září 1752, aby byla v zájmu ochrany poddanského hospodářství přemnožená zvěř (kromě srnců) na panstvích Brandýs, Pardubice i Zbiroh postřílena, ale ani tentokrát k zásadní nápravě nedošlo.¹⁰⁰⁾ Svědčí o tom jednak pokračující stížnosti poddaných, jednak další konsignace a tabely zvěře, jako např. poděbradská a brandýská z prosince 1753, zaznamenavší v prvním případě odstřel 28 kusů, v druhém případě 25 kusů černé zvěře. To jsou čísla, srovnatelná s kulminací odstřelu koncem čtyřicátých let. Stavy této zvěře se tedy stále udržovaly na relativně vysoké úrovni, třebaže nejvyšší lovčí byl toho názoru, že odstřel divočáků není v tuto chvíli důležitý, protože jich není mnoho a navíc přecházejí za potravou na sousední panství.¹⁰¹⁾ Poslední fáze stupňujícího se císařova tlaku na likvidaci zejména černé zvěře nastala několik měsíců po velikých, výše zmíněných honech z roku 1754. Jestliže se Leopold Kinský domníval, že císař po pravděpodobně uspokojivém průběhu uplynulé lovecké sezóny přehlédne občasné stížnosti poddaných, které koneckonců směřovaly k omezení myslivosti na komorních panstvích, pak pro něj dekret z 31. 1. 1755 představoval skutečný šok. Pro každého dvořana znamenalo vyjádření panovnické nespokojenosti s jeho službou nejvyšší myslitelnou újmu, spojenou s ohrožením další kariéry. A právě to postihlo hraběte Kinského. Ostře formulovaný dekret mu vytýká opakované nesplnění císařských rozkazů, nařizujících takový odstřel černé

99) Na pardubickém panství byly za rok 1751 vyčísleny na 15 849 zl, zatímco o rok později je pardubický vrchní Brandstein odhadl na 20 672 zl., přimlouvaje se za mimořádný odstřel hlavně černé zvěře, aby nebyl „ubohý kontribuent přiveden zcela na mizinu“. TLAPÁK, J.: *Kapitola*, s. 29.

100) V dekretu z 9. 9. 1752 František Lotrinský mj. uvádí, že zbirožští poddaní mají velké škody na polních plodinách i loukách od černé i vysoké zvěře a proto je nutné odstřelit „von denen Schweinen so viel möglich und von denen Thieren (tj. jelenů) eine nahmhafte Anzahl“. Zbiroh je prý beztak odlehlý a on tam lovit nemůže. Na panství Brandýs má Kinský nechat odstřelit 200 kusů obojí zvěře celkem. Podobně nutný je odstřel na Pardubicku, kde jsou poddaní „sehr merklich“ zvěří poškozováni.

101) List císaři z 10. 12. 1753. Dva tři tucty divokých prasat se opravdu mohou jevit jako nevelké množství, ale škod zřejmě dokázaly napáchat mnoho. Srov. stížnost poddaných Ostřetína v pozn. 107.

zvěře, který by jednou provždy zamezil poddanským stížnostem. Zejména na Zbirožsku se ale stále opakují a jen poddaní obce Mirošov vyčíslili své škody za léta 1752–1753 na 5 000 zl, které musel platit stát, případně sám císař.¹⁰²⁾ Ztráta tu tedy byla dvojnásobná – poškození poddaní nemohli odvést kontribuci v patřičné výši, naopak stát jim musel uhradit škodu. Z dekretu lze zároveň vyčíst, jaký byl vlastní podnět a zdroj císařova hněvu – Kinský se měl postarat o to, aby „naše nejmilovanější manželka takové zprávy [tj. o škodách způsobených zvěří] již dále nedostávala“.¹⁰³⁾ Navíc se do všeho k nelibosti Františka Lotrinského míchají další úřady, jmenovitě královská reprezentace a komora v Praze a příslušný krajský úřad. Posloupnost událostí byla tedy asi následující: poddaní z Mirošova (či odjinud) sepsali stížnost na krajský úřad, která se přes reprezentaci a komoru dostala až k ústředním úřadům a odtud s patřičným komentářem na stůl panovnice, jež vyčinila svému choti, který si pak vylil zlost na Kinském.¹⁰⁴⁾

Pokračovat za této situace v dosavadní váhavé redukci zvěře by pro Kinského bylo sebevražedné.¹⁰⁵⁾ Vydal proto 27. 6. 1755 nařízení lesmistřům, aby se postarali o úplnou likvidaci (doslova „vykořenění“) černé zvěře, aby již poddaní neměli důvod ke stížnostem. Jelikož ale ani poté supliky poddaných nepřestaly a pověst „Jägerrei“ tak byla dále poškozována, rozkázal nejvyšší lovčí 15. 2. 1756 znovu zahájit odstřel, tentokrát dokonce (na císařův podnět) i v zimě, která byla mysliveckými patenty vyhrazena jako klidové období pro zvěř.¹⁰⁶⁾ Rozkaz provázely hrozby sankcemi vůči všem zaměstnancům lesních úřadů, kteří budou přistiženi při nedbalém plnění tohoto úkolu. Dotyčný bude ihned zbaven služby a rovněž jeho bezprostřední nadřízený, jakož i lesmistr budou suspendováni „ab officio

102) Ve vyúčtování škod od zvěře na poddanských polích panství Pardubice za léta 1751–1754 je uvedeno, že tyto byly laskavě nahrazené (bonificierte) císařem. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

103) ... „damit unser herrlich geliebteste Gemahlin ... derley Berichte nicht ferner erhalte.“

104) Pro panovnici a její vesměs osvícensky naladěné rádce muselo být obzvláště iritující, že v době, kdy stát zahajoval vážné hospodářsko-sociální reformy prováděné represemi vůči vrchnostem porušujícím na úkor poddaných berní a jiné předpisy, jsou poddaní ekonomicky poškozováni i na vlastním královském majetku!

105) Ostatně císař necelý měsíc poté znovu píše lovčímu, aby hned po skončení masopustu, resp. po termínu, k němuž byla zvěř hájená, znovu nařídil zbírožskému lesmistřovi pokračovat v odstřelu. Dekret z 23. 2. 1755.

106) Bylo to období od 1. listopadu do konce února. Z listu Kinského císaři z 1. 2. 1756 vyplývá, že na odstřelech se kromě loveckého personálu podíleli i „einige Cavaliere“.

et solario“. Pokud dojde opět ke škodě na polích, nahradí ji úředník, mající na starost dotčený revír. Současně nejvyšší lovčí uložil lesmistřům, aby mu do tří dnů zaslali konsignace zastřelené pernaté i čtvernohé zvěře z let 1750–1755, jakož i za tutéž dobu z úřadu nejvyššího lovčího rozeslané rozkazy jednotlivým „Jägerhausům“, ukládající odstřel zvěře. (Hrabě Kinský tedy zjevně shromažďoval důkazy o svém řádném plnění císařových příkazů.) Rok 1756 se stal skutečně zlomem ve vývoji myslivosti na komorních panstvích a zároveň pohromou pro divočáky, kteří dosud poklidně ryli, kde je napadlo nestarající se o to, že tím zaměstnávají několik vysokých úředních instancí. Konsignace z 5. 11. 1756 je toho výmluvným svědectvím:

Tabulka 2

Rozkaz úřadu nejvyššího lovčího z 5. 11. 1756, kolik má být na komorních panstvích do konce masopustu roku 1757 zastřeleno zvěře

J e l e n i			zajíci	bažanti	koroptve	
Dospělé kusy	telata	celkem				
136	14	150	1500	1000	4000	Brandýs
30	12	42	2000	2000	6000	Poděbrady
100	30	130	2000	2000	6000	Pardubice
170	30	200	200	0	200	Zbiroh
436	86	522	5700	5000	16 300	SUMA

Absenci černé zvěře v tabulce nelze vyložit jinak než již byla vyhubena. Pokračoval rozsáhlý odstřel jelenů, ale také menší zvěře, jež se rovněž pásala na obilí. Srnčí zvěř byla na císařovo přání zřejmě stále chráněná. Rovněž dochované tabule z jednotlivých panství z následujících let prokazují, že černá zvěř se tam již nevyskytovala, a pokud ano, šlo o „přeběhlíky ze sousedních dominií“.¹⁰⁷⁾ Např. v devíti poděbradských revírech a čtyřech

107) Dokladem migrace divočáků, jakož i škod, které mohlo napáchat možná i nevelké stádo této zvěře, je stížnost poddaných Ostřetín z 23. 4. 1756 adresovaná pardubickému hejtmanovi: „... ponižena stížnost skladáme k vaší milosti strany škod nam na osení učiněných od černý zvěře, která nam přes hranice z lesu jeho milosti pana hraběte z Bubna přichází a nám veliké škody činí, jak žita, pšenice, ovsy, ječmene luka a ouhory velice nam škodlivě porili, bliž od hranic Jelenskich [tj. Horní Jelení] niže psaným sousedům [uvedeno 10 osob a množství zničeného obilí]. ... „auhory tak pority máme, že na nich žádná pastva nebude, a zem velmi skažena jest, nebo ten nejhorší jíl je na vrch vyritej, že za mnoho let na ty zemi nic neporoste. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

bažantnicích bylo z „velké zvěře“ v červnu 1758 napočítáno 72 jelenů, 145 laní, 11 kolouchů a 151 srnců – divoká prasata scházejí.¹⁰⁸⁾

Vedle přísného dohledu nad likvidací černé zvěře se nejvyšší lovčí pokusil před císařem ospravedlnit, neboť ze všeho nejvíce ho trápila ztráta císařovy důvěry.¹⁰⁹⁾ Učinil tak ve dvou rozsáhlých dopisech císaři, jejichž argumentace je založena jednak na zpochybnění důvěryhodnosti údajů, poskytovaných poddanskými stěžovateli, jednak na domněnce, že ho před císařem někdo soustavně očerňuje.¹¹⁰⁾ Nedůvěrou vůči poddaným se asi Kinský neodlišoval od většiny svých stavovských druhů. Podle jeho mínění se zvěř stala nejen pro poddané, ale i pro hospodářské úředníky vítanou záminkou maskovat pravé příčiny kontribučních nedoplatků apod. Nepopíral, že venkovan žijící mezi lovišti „častěji trpí na svých pozemcích náporu divoké zvěře“, nicméně poddaní si zvykli udávat skoro univerzálně zvěř jako důvod svého hospodářského „propadu“, a to zvláště tehdy, pokud nejsou jejich poměry včas a nestranně vyšetřeny. To se stalo podle Kinského v případě mirošovských poddaných, jejichž stížnost byla popudem císařova pohoršení, ale i na jeho vlastních statcích.¹¹¹⁾ Při šetření situace na chlumeckém dominiu nakonec údajně vyšlo najevo, že poddaní byli přemluveni hospodářským ředitelem a výběřčím kontribuce, aby uvedli vysoké ztráty od zvěře, protože tak chtěli zakrýt své kontribuční resty. Něco podobného se může dít i na komorních statcích, kde také „das Wildpráth zum Vorwand seiner Ruin gezogen werde.“ Bez detailního průzkumu dochovaného materiálu nelze ovšem ověřit pravdivost těchto Kinského tvrzení.¹¹²⁾ Přesvědčivější se zdá být jeho obhajoba, pokud jde o množství zvěře

108) SOA Zámrsk, RA Kinských Chlumeck, kart. 2160. Tyto tabely dodávali lesmistři Kinskému v této době snad každých 14 dní! Ve spisech ČDKM (kart. 20) se z roku 1756 dochovala dokonce i tabula divočáků na pardubickém panství na základně údajů od rychtářů, tedy každá rychta musela spočívat „svá“ prasata!

109) „... den ohnverschmerzlichen Verlust Ewer Kay. May. Vormahlig allermieldesten zutrawens, dessen ich bishero allergnädigst gewürdiget worden, Recuperiren zu können“. List císaři z 1. 2. 1756.

110) Tento druhý list Kinského, datovaný 1. 2. 1756, se ohrazuje proti nařčením neznámých udavačů. Nebude klidný, dokud mu císař nesdělí jejich jména.

111) Kinský tvrdí, že před dvěma lety od něj jeho poddaní žádali bonifikaci 3000 zl kvůli škodám od zvěře, což krajský úřad potvrdil. Nakonec se ale s poddanými dohodl po dobrém, takže stáhli svou stížnost a on jim zaplatil 1000 zl. List císaři z 10. 2. 1755.

112) Problematikou oprávněnosti, příp. pravdivosti různých poddanských stížností a petic, považovaných marxistickou historiografií za nezpochybnitel-

na zbirožském panství. Vysoká kalkulace škod, způsobených mirošovským poddaným, je v rozporu s minimálním množstvím tamní černé zvěře.¹¹³⁾ Za loňských honů na Zbirožsku (tj. v roce 1754) nedostal císař žádné stížnosti, načež nařídil lesmistrovi, aby se tam do konce roku s odstřely přestalo. Kdyby pokračovaly, císař by neměl důvod k nespokojenosti.¹¹⁴⁾ Poté nejvyšší lovčí upozornil na negativní důsledky dalšího císařova rozhodnutí střílet zvěř i během postního období: komorní pokladna z toho nebude mít velký prospěch, a navíc to může nedobře působit na sousední panství.¹¹⁵⁾ Neuposlechnout se ovšem pochopitelně neodvážil.

Dalším dokladem potlačování myslivosti na komorních panstvích je počínající rušení bažantnic. V polovině padesátých let byly určeny ke zrušení bažantnice v Králově Dvoře, Smrkovicích a v lokalitě Podhůra na pardubickém dominiu.¹¹⁶⁾ V této souvislosti opět narážíme na náznaky Kinského snahy vzbuzovat v panovníkovi chuť k lovu, a tím popřípadě nechut k redukci zvěře. Výše jsme již upozornili na jeho obhajobu podhůrské bažantnice, jež prý poskytuje pro panovnický „Lust und Spass“ ty nejlepší podmínky. Potřebou zachovat císaři „potěšení a zábavu“ z lovu argumentoval již v roce 1753, když se vyslovil pro úplnou likvidaci černé

nou historickou skutečnost, se v poslední době zabýval Jaroslav Čechura. Srov. např. jeho studii Broumovská rebelie. Praha 1997.

113) V originále: „das wenigste Schwartzen wíeld befündlich“. Nevíme ovšem, kolik podle Kinského znamenalo „das wenigste“. V tomto dopise (z 10. 2. 1755) nejvyšší lovčí rovněž užil pozoruhodného spojení „nevinná zvěř“ (unschuldige Wildpráth), na kterou poddaní svádějí své problémy.

114) „... und denen weitheren behölligungen Ewer Kay. May. die dero allerhöchstes miessfallen gegen mich erwercken vorgegeben worden wäre.“

115) Odbyt zvěřiny během postu byl samozřejmě problematický. Zlým dopadem na sousední panství patrně nejvyšší lovčí myslel špatný příklad, který tímto porušením tradičních zásad mohou komorní panství dát svým sousedům. Přesvědčení o nespravedlivém obvinění muselo u lovčího po čase ustoupit pocitu naprosté beznaděje, když se dozvěděl o nové příčině císařovy nespokojenosti. V létě 1755, kdy podle nejvyššího nařízení probíhaly již několik měsíců radikální odstřely černé zvěře na všech komorních panstvích, se Kinskému doneslo, jak je císař zklamán, že při honu neskolil – divočáka! (List císaři z 27. 6. 1755). Není ale zřejmé, jakého honu se to mohlo týkat, neboť v roce 1755, resp. v první polovině tohoto roku, císař v Čechách se vši pravděpodobností nelovil.

116) O zrušení obou bažantnic se zmiňuje Kinský v listě císaři z 10. 2. 1755. Králův Dvůr byl v polovině 18. století samostatným komorním panstvím, zatímco malá smrkovická enkláva spadala pod správu pardubického hejtmana. O zrušení podhůrské bažantnice na pardubickém panství srov. list nejvyššího lovčího císaři z 30. 4. 1755.

zvěře na Zbirožsku a Pardubicku, ale poděbradský zámecký a libický revír (obojí na panství Poděbrady) si měly z těchto důvodů stáda divočáků ponechat.¹¹⁷⁾ Nejvyšší lovčí v této souvislosti používal i kuriózní pojem „Lust Regale“, tedy jakési právo panovníka na potěšení...¹¹⁸⁾ Přesvědčivý doklad odporu nejvyššího lovčího k redukci zvěře na komorních panství ale stále postrádáme.¹¹⁹⁾

Potlačování myslivosti na komorních panstvích mělo kromě ochrany poddanských polností ještě jeden, a to ještě závažnější důvod – ochranu lesa před okusem od zvěře. Jako mimořádného škůdce především mladých lesních porostů označoval zvěř lesní řád pro Čechy z roku 1754, vypracovaný Kinského chlumeckým lesmistrem Franzem Rangem.¹²⁰⁾ Tento nadmíru významný dokument poprvé komplexně stanovoval podmínky, které jsou nezbytné pro zlepšení stavu všech lesů v zemi.¹²¹⁾ Ačkoli jsme o něm v dokumentech, vzešlých z úřadu nejvyššího lovčího v letech 1754–1760, nenašli jedinou zmínku, nelze pochybovat o tom, že se jím hrabě Kinský musel řídit jako platným zákonem. Stav lesů na komorních panstvích byl zřejmě alarmující. V roce 1755 se Kinský na císařův rozkaz sešel s generálním hospodářským ředitelem komorních panství Moravcem a ředitelem zbirožských železáren baronem Gouvierem, aby projednali rozsáhlé krádeže dřeva, které hrozí „úplným zruinováním tamních lesů.“¹²²⁾ Lesy byly ovšem daleko více ohroženy lesními řemesly (ponejvíce sklářstvím) a – na některých komorních panství rozvinutou – železářskou výrobou. Nejvyšší lovčí proto ve zprávě o zmíněné schůzce s uspokojením konstatoval, že podle sdělení barona Gouviera mají komorní železářny pro tento a příští rok dostatečnou zásobu sáhového dřeva, takže nebudou trpět „nájezdy huťářů“.¹²³⁾ Lesní i hospodářská správa tak získají čas, aby mohly důkladně vyšetřit stav komorních lesů a předložit císaři návrhy k jejich uchování. Kinský se dohodl s Moravcem na vyslání komisařů, kteří vypracují

117) V listě z 10. 12. 1753.

118) Dopis císaři z 10. 2. 1753. Nebyl to ale Kinského „vynález“, protože stejný termín nacházíme i ve zprávě lovčího Clary-Aldringena z roku 1731. SOA Litoměřice, pob. Děčín, RA Clary-Aldringen, kart. 80, inv. č. 205.

119) Nenabízí jej ani J. TLAPÁK, který píše v této souvislosti o „průtazích“ hraběte Kinského. (*Kapitola z dějin*, s. 29.)

120) Srov. NOVOTNÝ, G.: *Významné výročí*, s. 302.

121) Počátky cílené státní ochrany lesů spadají do počátku 18. století. Srov. NOŽIČKA, J.: *Přehled*, s. 113 ad.

122) V originále „würklich ruin“. List Kinského císaři ze 7. 11. 1755 ze Zbiroha.

123) ... „Eingriffe von Schichtämter“, tamtéž.

podrobný posudek o jednotlivých revírech. Záchrana a obnova lesa byla během na dlouhou trať a nějakou dobu trvalo, než se vůbec podařilo zvrátit dosavadní trend.¹²⁴⁾ Velkou překážkou pro realizaci nové lesní politiky se stala sedmiletá válka, zejména léta 1756–1758, kdy se na českém území pohybovala pruská vojska. Nešlo jen o přímé škody, způsobené oběma válčícími stranami na lesích, oborách a jiných zařízeních lesních úřadů,¹²⁵⁾ ale také o vytvoření mysliveckého sboru (Jäger Corps) v roce 1759, který část lesního personálu na jistou dobu odvedl od jeho povinností.¹²⁶⁾

Šetrný postoj vůči lesům se plně prosadil až po skončení války, v jejímž průběhu Leopold Kinský zemřel a ve funkci nejvyššího lovčího byl nahrazen svým strýcem Josefem Janem Maxmiliánem Kinským (1705–1780). Mimořádný podíl na tom měl již zmíněný pardubický lesmistr František Vlkanova, který od svého nástupu podával svým nadřízeným četné návrhy na umělou sadbu v lesích a další progresivní pěstitelská i ochranářská opatření. V roce 1767 propůjčila Marie Terezie veškerou myslivost na komorních panstvích císařskému důstojnictvu, čímž skončila éra tradičních dvorských honů.¹²⁷⁾ Tím se také do značné míry vytratil smysl funkce nejvyššího lovčího Českého království, která však přežívala až do počátku 19. století.¹²⁸⁾ Leopold Kinský působil jako nejvyšší lovčí, resp. jeho výkonný zástupce přes 15 let. Jako mnozí další dvorští hodnostáři investoval do služby císaři mnoho času a úsilí a možná i vlastních finančních prostředků. Činnost lovčího pojímal v tradičním smyslu, tj. největší důraz kladl na zajištění dostatečného množství zvěře pro císařské hony. Jen pomalu, váhavě a pod tlakem se přizpůsoboval novým potřebám ochrany lesa a polí před zvěří. Hodnotit jeho působení by ale zatím bylo předčasné.

124) „Císařské lesy jsou na tom rok od roku hůře“, konstatuje nejvyšší lovčí 7. 5. 1758 v nařízení lesmistrům. NA Praha, ČDKM V, kart. 20.

125) Zprávy lesmistrů Kinskému se vícekrát zmiňují o válečných škodách. Srov. např. SOA Zámorsk, RA Kinských, kart. 100, inv. č. 2092.

126) O rozhodnutí zřídit myslivecký sbor v roce 1759 srov. NA Praha, ČDKM V, kart. 20. Ale již dříve se uvažovalo o tomto opatření, ovšem v podobě dobrovolného naverbování svobodných myslivců. Srov. sdělení Kinského lesmistrům po návratu od armády 4. 8. 1757 (tamtéž).

127) TLAPÁK, J.: *Kapitola*, s. 29.

128) Podle Františka Palackého byl posledním lovčím Vojtěch Černín († 1816). Srov. Dílo Františka Palackého, díl I.. Praha 1941, s. 325.

OFFICE OF THE HIGHEST HUNTSMAN DURING THE TIME OF LEOPOLD KINSKY (1751–1760)

In the introduction the authors summarized the up-to-date knowledge of the Office of the Royal Highest Huntsman in Bohemia, which was established as a hereditary court office in the medieval times. From the 16th century the office holder was entrusted with expert oversight over royal forests, as is evidenced by preserved instructions. Until the middle of the 18th century the preferred activity of the Highest Huntsman was protection of animals, however, this started to change just after accession of Leopold Kinsky, who replaced Frantisek Karel Clary-Aldringen in the office. The basic source material to follow the Kinsky's activities is his correspondence with the Emperor Francis of Lorraine, who was his direct superior. The authors focused on powers, competencies and tasks of the Highest Huntsman, conflicts of forest interests with the economy administration of the royal estates, and the office structure of the Highest Huntsman office.

The second part of the study deals with limitation of hunting activities and mass shooting of animals, which caused significant damages on subjective fields, at the royal estates. The Emperor Francis of Lorraine had to repeatedly call on the Highest Huntsman in this connection to ensure rigorous shooting of primarily wild boars, since Kinsky, in the sense of the previous activities of the hunting office, approached the animal reductions with hesitation. The numbers of the shot animals are shown in several tables. A part of the hunting reduction at the royal estates was also liquidation of pheasant warrens. A consistently considerate stance towards forests and economic activity priorities asserted themselves fully only from the time of the Kinsky's successor, his uncle Joseph John Maxmillian Kinsky, in 1760.